

Rahwaan tytär,
miljoonain hallitsia.

Historiallinen kertomus.

Helsingissä,

P. Th. Stolpen kustannuksella.

Rahwaan tytär,
miljoonain hallitsia.

Historiallinen kertomus.

K. J. Gummerus,

Helsingissä,

Hufvudstadsblad'in firjapainosssa, 1868

P. Th. Stolper kustannuksella.

Häftetty: L. Seimbürger.

I.

Gnustus.

Tuolla puolen Suomen lahden on maakuntia, joissa vielä tänä päivänä asuu ihmisiä, mitkä ovat Suomalaisen — meidän — futuperää. Me emme tunne heitä enää. Se aikakausi, jona saman isän kodissa heidän kansansa elimme, on jo menneiden aikojen mustan hunnun taka kaaas siirtynyt. Me emme enää ymmärrä heidän kieltänsä, mutta äännekeet soivat kumminkin, kun niitä kuulemme, korvisiamme tunnetuilta. Me tunnustamme heitä weljiksi, sillä me näemme, että heissä asuu sama henki kun meissä. Me havaitsemme heissä samat pyhinnöt kun meissä itsisiamme. Tawat ovat tosiaan aikojen kulluessa paljon muuttuneet. Me olemme woineet pitää niitä jotenkain yhdenkaltaisia esiisäimme ajoista: että futulaisemme Suomen lahden tuolla puolen ovat niistä eronneet, siihen emme woi heissä syhtä hakea. Meidänkin maakuntamme on ollut monen kowan kohtalon alainen, mutta kumminkin ovat naapurimme kantaneet kuormaa raskaampaa kun me täällä kostaan. Jos onkin häwiö usein ollut meillä tarjona, jos onkin se syöjättärenä syönyt maamme asukkaita, on kuitenkin toweriemme kohtalo, miltei siitä saakka kun sinne asumaan jäiwät, ollut mitä kowempia. Milloin ei ole sodan hirmuinen liekki anastanut maita ja asukkaita, on orjuus jalkainsa alla tallannut mitä ihminen henkeänsä enemmän rakastaa — wapauden.

Näillä main eli nainen, joka on elewa tämän kertomuksen ruhtinatar.

Viime vuosijadan alulla oli Litwan maakunnassa kylä, joka tosiaan kyläksi kutsuttiin, mutta joka tuskin oli kyläksi mainittava. Ken ei ole nähnyt näitä köyhäin asuntoja, näitä alhaisia huoneita, missä köyhyyks wallitsee? Näitä kurjuuden pejiä, mitkä jo kaukaa näyttävät katsojalle nälän ja hädän jokapäiväisinä wieraina asurvan niissä? Ihmisiä asuu näissä kumminkin, ihmisiä, jotka elävät ainoastaan elantonsa tähden, aina huolella mieltien mitä seuraavana päivänä, jopa seuraavanakin ateriana syödä.

Tämmöisiä on kylä, johon pyydän lukijan astumaan.

Minne silmä silmää on seutu ikävä. Tuolla on synkkä, pimeä metsikkö, tuolla taas on maa autio aina taiwhan rannalle saakka; tuolla newaa ja juomaata niin kauas kuin silmä kantaa.

Metsikön sisässä on kylä. Huoneet siinä ovat sammaleesta ja sawesta enemmäksi osaksi rakennetut; sawusta ovat affunat mustat. Rasipalaiset, joita siellä täällä affunoissa nähdään, näyttävät että affunat kerran ovat olleet lajista: mutta jos onkin nyt affuna olewinaan tästä aineesta, on ainakin toinen puoli riewuilla paikattu. Kattona on näillä huonehilla olkia ja turpeita ja nekin ovat jo aikaa sammaltuneet.

Wähäisellä metsäisellä kuffulalla seisoo huone, joka ei aiwan samaa kurjuutta osoittanut kuin toiset. Senkin katto on tosin turpeista, mutta sen seinät ovat laudoista ja sen affunat ovat eheät. Näkhyä metsän kuffulalta, ehkei ensinkään kaunis, ei ole kumminkaan niin ikävä, kuin kylästä, joka kuffulan syrjällä seisoo. Korjaawa käji on kaatanut puut ja siivonnut huoneen ympäristön.

Tämä huone on jaettu kahtia, kahteen kamariin. — Tänne, tähän huoneesen astukaamme. Täällä elää Suomalainen pere: äiti, poika ja tytär.

Käykäämme kamariin wasemmalla puolen. Siinä näet jotakin; näet puhtaalla wuoteella makaawan naisen, joka nähtävästi jo on työnsä tehnyt maailmassa ja nyt lunastus-hetkeänjü wartoo. Hän on wielä toimesta, tämä nainen;

se näkyy hänen silmäilyksistään, jotka alinomaa lentävät takan wiereen rahille, missä erinomaisen ihana neljän-toista vuotinen tyttö istuu. Näistä silmäilyksistä osaamme arvata, että hän, mikä tässä makaa, on äiti. Niin ei silmäile kukaan muu. —

Ja tyttö! Hän nousee. Hellillä sanoilla hän sairasta puhuttelee; pienillä käsillään pyyhkii hän pois hien sairaan kuumalta otsalta.

He owat waan kahden kamarissa. Sairaam filmät, jotka wäliin kääntyvät oween päin, näyttää että hän kaipa joutun kolmannen.

"Missä on Tahwana, missä on minun poikani" wälitti sairas. Jo useita kertoja oli hän tämän kysymyksensä kertonut. Yön tulleessa oli sairaan tila huononnut ja halu poikaansa samassa määrässä enennyt. Wihdoin loppuivat hänen woimansa, hän ei enää jaksanut kysyä. Hän kääntyi kaswet seinäänpäin, ikäänkuin olisi hän unta toiwonut. Tyttärensä lohdutuksia hän ei kuullut; hän ei ainakaan ollut kuulewinansa niitä. Wäreä walkea paloi takassa, sen walossa, käsitoitään tehden, istui tyttö, nyt siirtyneenä sairaan wyoteen wiereen. Ulkona oli ilma kolikko. Tuuli, joka päiwällä oli vähän rauhallisempi, oli taas en ruwennut uudella wauhdilla puhaltamaan. Metsän hiljainen sohina kuului tupaan ja sairaan hiljaiset walitukset yhdistyiwät sen kanssa. Saranoillaan huokaili owi tuulen käsissä. Walkea takassa leimahti korkeammalle, kuin tuuli owen raoista pääsi sitä lietsomaan. Tyttö wapisi pelosta; hän tunsi woimattomuutensa tässä.

Ilta oli jo muuttunut yöksi kun viimein tunnettua ääni kuului owen takana ja odotettu poika astui huoneeseen.

"Sinä olet kauwan wiipynyt, Tahwana! waikea tiesit minun yksinäni walwowan sairaan äitimme wieresessä" — sano i tyttö nihtelewaisella äänellä.

"Mutta juuri sairaan äitimme tähden olen minä wiipynyt" wastasi. Tahwana ja lasti tätä sanoessaan siisarensa syliin kopsan. "Siinä on äidille ruokaa. Olisin

tofin jo ennen ehtinyt kotia, ellei olisi minulta ruuan hakemisessa kulunut kaksi tuntia. Sinä tunnet, sisareni, howi-herran; minun täytyi tehdä päivätyöni, ennenkuin pääsin vapaaksi."

"Oh! hywin tunnen minä sen herran. Hän ei nimekkään tiedä armahtawaisuudesta. Jos äiti kuolisi, josta Sumala meitä varjeltsoon, ja sinä pyhtäisit hetkeksi päästä hänelle viimeiset jäähyväiset sanomaan, nauraisi herra waan sinun surullesi. Häneltä emme taida mitään odottaa."

"Olisin kumminkin" — jatkoi Tahwana — "ennen ehtinyt tänne, ellei herra olisi pannut minua wiemään tuolle katolispapille lihaa, winaa, woita ja muuta herkuja. Hän on huonossa tilassa" — Matti Tahwana howiherran käskyjä — "hän tarwitsee mitä waan ikinä taitaa saada, tämä kunnian arwoisa pappi! Sota on hirmuisesti rasittanut häntä. Minä tiedän sinun kyllä ymmärtävän kuinka pyhä hän on. Wie siis ruoka hänelle, ynnä terveisiä minulta."

"Weli raukka!" lausui sisar hellällä äänellä — "tässä kowassa ilmassa olet sinä kullenut koko penikulman. Sinä olet wäsynyt. Mutta miten on, etkö sinä ole hywässä sowinnossa katolispapin kanssa? Hän sanotaan kumminkin hywäksi mieheksi."

"Ystäwyhteni ei ole suuri häntä kohtaan", wastasi Tahwana, "mutta hän on kumminkin minun rippiisäni ja semmoisena tulee minun häntä kunnioittaa." Minä satuin näkemään, miten hän kohtasi Antreasta kun tämä lankei ja rikkoi wiinapullon ja silloin loppui ystäwyhteni. Pappi löi häntä, hirmuisesti ja se oli pahasti tehty, sillä tapaturma saattaa jokaiselle tapahtua. Uskäämme siis enää puhuko hänestä." — Khynele putosi Tahwanan silmästä kuimana sisaren otsalle, joka oli päänsä painanut weljen rintaa vastaan.

"Mutta miten äiti voi?" kysyi nuorukainen äkkiä, kun olisi hän wasta nyt muistanut sairasta.

"Minä pelkään, ettei hän ikinä nouse wuoteeltaan"

wastasi suruifesti kaunis tyttö. "Hän on koko päivän kysellyt sinua. Ilta puoleen päivää lisäysi hänen kuumeensa, hengenveto alkoi lähdä - vastaammasti ja puhe samassa tyhöläämmästi. Hän on nähtävästi entifestä huononnut. Nyt nukkuu hän. Suokoon Jumala, että tämä mi wiroittaifi häntä. Istu wuoteen wiereen, kunnes olen laittanut sinulle vähän illallista."

Hetki kului. Kahden istuvat nyt sisarukset sairaan wuoteen wieressä. Sairas heräsi. Kuume-huoriossaan mainitsi hän outoja nimejä. Sywiä huokauksia nousi hänen rinnastaan. Hänen kätensä liikkuiwat ehtimiseen peitteen päällä, ikäänkuin olisi hän hakenu jotakin.

Tahwana kysyi häneltä: "Tunteeko äiti minua?"

Siihen ei wastannut sairas mitään; hän ei silmäillytkään kysyjää. Hän eli kuumeen kuwaelmissa.

Yö oli puolessa. Poika oli wäsyneenä heittänyt la-witsalle. Hänen filmänsä meni wät umpeen. Hän ei jaksanut walwoa. Tyttökin oli nukahtanut nojaten päätänsä sairaan wuoteen laittaa vastaan.

Silloin kuului ulkoa kolahdus. Tyttö nousi kohta, hieroi unen filmistään ja herätti Tahwanan. Kuunnellen nosti tämä päänsä; unen hölmässä oli hänestä kun olisi kumisewa kolkutus ollut kuoleman pyhntö päästä huoneesen.

"Kakas sisar!" mumihi hän "mitä kuuntelet?..! Se on..!"

Hän ei ennättännyt lopettaa, sillä ulkoa kuului nyt ihmisen ääni. Wiehnuullifesti meni Tahwana owea aukaisemaan. Ihminen, sateesta märkänä, nöyrästi rukoullen sijalle pääsää, seisoi hänen edessänsä. Tahwana ei sitä häneltä kieltännyt.

Wanha äynnä astui huoneesen.

Kummastellen katseliwat sisarukset tullutta; mutta sanaa sanomatta tulki tämä; wuoteen wiereen sairaan luo, jonka ajatukset h yörei wät kaukana siitä missä ruumis makasi.

"Minun aawistukseni minua ei wät pettäneet" puhui

ämmä itselleen, "mutta myöhään, liian myöhään olen kumminkin tullut. Minä lupasin vielä kertoa hänelle ne lohdutuksen sanat, jotka ennen, kun suurimmassa hädässä oli, lie Wittivät hänen tuskansa. Minä tulen nyt näitä lupauksiani täyttämään". Näin puhellen istui ämmä sairaan vuoteelle; silmäsi kauan ja säälien häntä ja warovasti tarttui hänen käteensä.

Kummastellen silmäilivät sisarukset ämmää. Hän olikin kummallinen tuossa. Ryhyt oli hän kasvultaan; harmaan valkoiset olivat hänen hiuksensa, josta waan vähäinen osa tuli näkyviin, kun punainen huiwi peitti hänen päälakensa. Kirjawa oli hänen hameensa. Punainen wyö oli hänellä wyöllä. Laihat ja suuret hänen ryppyiset kätensä. Pienet mutta terävät hänen silmänsä.

Nämä filmät olivat sairaan kasvoihin luodut. Niiden luonnit tahtoivat ikäänkuin tunkeuda sairaan aivoihin saakka lukemaan nääntyneen houreellisia mietteitä.

Kotwan aikaa oli ämmä näin istunut pitäen käsissänsä sairaan käden, kuin sairas äkkiä houriosta tointui ja tunsi lapsensa. Mutta samalla kääntyivät silmänsä tähän outoon, kummanpukuiseen ämmään. Häntä silmäsi sairas kauan ja kääntyen tyttöön, joka nyt kun näki äitinsä tointuneena turhaan koetti pidettää ilokyhveleitään juoksemasta, huokasi hän: "Hän, hän se on!"

Waiwoin pääsi nyt sairas istumaan. Tahwana ennätti sillä wälin tuiskahtaa sisarellensa: "Hän on mustalaisämmä, joka hyvää ja pahaa ennustaa."

"Hän se on! hän se on!" jatkoi sairas. "Hän se on, joka oli minulle apuna kun metsäkorwessa taiwas antoi minulle tyttären; antoi minulle sinun, Marttani. Sinä synnyit firrkaan taiwaan kannen alla erämaassa. Siellä tapasi hän minut; siellä kohteli hän minua hellästi, niin hellästi! Oi! tuhansia kertoja on hän minulle palkinnut sen wähäisen hyvän, minkä minä osoitin hänelle, kättemällä häntä wihollisiltansa."

Hiljaisella äänellä puhui sairas tätä. Mustalaisämmä silmäsi häntä hellästi.

"Suuri luoja pakoitti minua" — lausui hän liikututtavaisesti "tänä kamalena yönä tulemaan sinun luoksesi. Minä en saanut polutonta metsää pelätä, saadakseni sinulle toistamiseen kertoa ennustuksen sanat, ennenkuin maailmasta erkanaet. Ne sanat, ne jo kerran ennen olen puhunut; Eufemia! muistatko minmoiset ne olivat?"

"Muistan! vastasi sairas hymyillen.

Mutta mustalaisämmä jatkoi, ikäänkuin olisi sairaan sanat olleet sanomatta, jatkoi ja puhui juhlallisella äänellä: „Kullatusja hoviassa on tyttäreni kerran kulkewa, kultaissesja wuoteesja on hän kerran lepääwää. Semmoiset olivat ennustuksen sanat." Ja ämmä taputti hiljaan tyttöä päälle.

"Niin, niin! Semmoiset olivat sanasi," huokasi sairas... "Mutta täällä on niin pimeä, miksi täällä on niin pimeä? Tule lähemmäksi Marttani."

Voivilleen laskeusi Martta äidin wuoteen wiereen. Äiti laski wapisewan kätensä hänen päälleen, toisen kätensä ojensi hän Tahwanalle, joka tarttui siihen ja syvästi liikutettuna painoi sen rintaansa vastaan...

Tämä näkyala olisi ollut kuwailijalle mieluinen; mutta tässä ei kuwailijaa ollut. Tässä oli waan kuolewainen äiti, joka lapsillensa jää-hywäiset sanoi.

"Siinä Tahwana! rakastettu poikani! kuuletko? Kullatusessa hoviassa on sisaresi kerran kulkewa, kultaissesja wuoteesja on hän kerran lepääwä. Euojele häntä, waojele häntä; ole hänelle isä, äiti ja weli..."

"Ja sinä Marttain kuulitko?"

Ne sanat olivat äidin viimeiset. Ne sanottuansa waiwai hän hiljaisesti wuoteelleen talasiin. Niinkuin huokaus haihtuu, haihtuivat hänen sanansa. Hänen silmänsä painuivat kiini; kuoleman enkeli laski kalpean sinettinsä niiden päälle, niiden ja äidillisille huulille. Ne eiwät enää tässä maailmassa mitään wirkanneet.

Tahwanan ja Martan äiti oli kuollut. He olivat nyt orvet maailmassa. Jo Martan pienuudessa olivat he mustaan multa nollanneet sen, jota äiti, hän joka nyt ruumiina tässä makasi, oli enemmän rakastanut kuin Tahwanaa ja Marttaa. Ja tämä mies, joka tällaisen rakkauden herätti, ei ollut mikään ylimys, ei mikään korkea herra. Ei! hän oli eläessään ollut alhainen sotilas, joka Litwan metsästä oli suojapaikan hakenut, suojapaikan löytänyt, mutta vaimon suruksi jo nuorena wai-punut hautaan kuoleman uhrina.

Silloin jäi leski — suremaan. Mutta hänen rakkaustensa ei miehen kuolemassa sammunut. Se muuttui lapsiin.

Mutta nyt on äitikiin kuollut. Kuka heitä nyt rakastaa? —

Sitä eivät he tiedä. He surewat siinä... Ennustuksen sanoja he eivät enää muistaneet.

Kauan makasivat sisarukset polvillaan tässä waalean äitinsä wieressä. Kuumat kyhneleet waluiwat kuolleen kaswoille, kun Martta rakastettua äitiään viime kerran suuteli. Tahwana sitten umpeen painoi ne silmät, joiden ystävällinen walo niin useasti oli häntä elämän oikealle tielle ohjannut. Kun sisarukset wihdoin nousiwat, oli mustalaisämmä kadonnut; jälkeä ei näkynyt wähäistäkään hänen siellä olostaan. Oliko Tahwana ja Martta uneksinut? — —

III.

Soukuttelia.

Rahdeksan päivää oli kulunut. Martta oli nyt emäntänä, Tahwana kuten ennenkin teki työtä howissa. Mutta illoin aina, kun päivän askareet olivat lopetetut, istuiwat he kahden takassa palawan walkean ääressä, kertoen äi-

distään, jonka neuvoja ja opetuksia he siinä muistuttelivat. He olivat surullisia, mutta heidän surunsa katteisuus ei niin tuntunut, kun siinä käsi kädessä istuivat ja toinen toisen silmään katseli. Tahwana nyt oli wapaampi kuin ennen. Howissa ei työnteko ollut enää niin raskaasta; herra itse oli huojentanut työmäärän.

Eräänä iltana kun näin istuivat ja Martta oli luonut khyneiset filmänsä äidin tyhjään vuoteesen, aukeni owi äkkiä ja sisään astui itse howin herra. Sisaruksset filmäsivät häntä kummastellen vielä enemmän kuin ämmää muutamia päiviä ennen. Mutta herra ei antanut heidän lauan kummastella. Hän astui Martan luo hiljaan, filmäsi häntä ystävällisesti ja kun Martta ujostuneena loi alas filmiään, taputti hän häntä hiljaan olalle.

"Minä tuon sinulle sanoman, joka sinua luultavasti miellyttää" alkoi hän. "Täällä on sinulla itävä olla. Raipio irvii sinulle minne filmäät. Tule howiin minun luokseni. Minun wanha äitini tarvitsee hoitoa, sinä tiedät, että hän on sinuun mieltynyt. No, mitä vastaat?"

Hirmustuen kuuli Tahwana herransa esityksen. Hän hymäräsi, mistä tämä esitys oli alkunsa saanut, hän näki leimun howin herran filmässä, joka hänelle sanoja paremmin kertoi sisarensa waaran. Ennenkun Martta mitään ennätti, wastata, lausui hän: "Martta tarwitaan, korkea herra, wälttämättömästi täällä; te kyllä kylästä tytön löydätte, joka kiitollisuudella vastaanottaa palvelus-ammatin, minkä Martalle hywäntahtoisesti aioitte."

"Howin herra ei wastannut mitään. Hän nuosi ratsunsa selkään ja palasi hiljaksen howiinsa.

Sisarukset olivat taasen kahden, mutta entistä sywempi surumieliisyys loisti nyt Tahwanan filmistä, kun hän katseli rakastettua sisartaan, joka kumminkaan ei mitään aawistanut.

Muutamia päiviä kului, kaikki käwi kuten ennenkin.

Tahwanan surumieliisyys oli jo poistumaisillaan, kun hän eräänä iltana työnsä tehdyä sai käskyn mennä katolis-

papin luo. Hänen täytyi totella; hän meni, mutta aawistuksensa oliwat taasen heränneet.

Martta istui odottaen weljeänsä, jonka askeleita jo luuli kuulwansa. Hän kääntyikse. Weljeään hän ei nähnyt, edessänsä seisoi howin herra.

Pitkään katseli häntä Martta, mutta howiherra astui häntä likemmäksi.

"Miten voit sinä, kaunis lapsi?" kysyi hän helkästi. "Eikö aikasi täällä tule tukalaksi? Tule, anna minulle kätesi" ja hymhillen oijensi hän kätensä Marttaa kohtaen.

Pelwolla lasi Martta kätensä hänen käteensä. Mutta kun howin herra siitä ei luopunut, waan päristäen sitä wakawasti katseli Martan silmiin, kysyi tyttö kunnakseen: "Kuinka tulette näin myöhään, onko teillä mitään sanomista Tahwanalle?"

"Sanomista" — kertoi herra — ja astui tyttöä vielä likemmäksi — Sanomista! Du. Minä tahdon ottaa sinun mukaani howiin. Minun wanha äitini siä tahtoo. Siellä elät sinä ihanat päivät." Ja herra puristi vielä kowemmasti neidon kättä.

Martta weti pois kätensä. Hänen postensa meniwät punaisiksi; hänen äänensi, joka wasta oli niin suloinen muuttui kiwaaksi.

"Herra! johan olette kuulleet, etten minä howiin lähde. Weljeni sen jo teille sanoi" ja kauneutensa kunniasa silmäsi hän herraa. "Teidän orjia emme ole" sanoi hän, kun ei herra mitään wastannut. "Me olemme wapaita."

"Kuinka kaunis wihasfasi olet sinä enkeli!" wastasi howin herra. "Sitä enemmän minä sinua rakastan. Aika neuwon näyttää. Kentiesi tulet sinä joskus itsestäsi howiin, waikka nyt olet niin rohkea" — ja nauruen nousi herra ratsunsa selkään ja katosi.

Martta katsoi kauan hänen jälkeensä ja hlönkatse leimahti hänen silmistään. Enemmän kun kostaan eunen hän nyt äitiänsä kaiposi. Kun äitinsä eli, ei uskaltanut

lukaan Martalle pahaa sanaa sanaa. Martta tunsi nyt ensikerran tuutuvasti, että hän oli äidittä.

Terwen ääni kuului howista. Jö oli tullut. Martta odotti Tahwanaa. Tämä tuli kun je yön pimeys oli laskeunut alas. Hänen otsallaan oli musta pilvi, kun hän astui sisään. Se katosi, kun hän näki Martan. Mutta mustempana, syufempänä nousi se sinni jälle, kun Martta hänelle kertoi howiherran käynnistä.

"Minä olen hänelle wastannut kowilla sanoilla; en luule hänen enään semmoisissa asioissa palaawan tänne" lopetti Martta ja taputti Tahwanaa poskelle, kun näki wihan kiehuwan hänessä.

"Hän tulee takasin, ellei huomenna niin ylihuomenna," wastasi Tahwana. "Mutta kun hän tulee, on pesä tyhjä. Lintu on lentänyt pois. Rakas sisar, ainoa maan päällä, jota minä rakastan! Sinun on muuttaminen pois täältä."

"Sinä rakastat minua ja ajat minun pois" lausui Martta ja löi käsiänsä weljen kaulan ympäri.

"Suuri sen tähden, että olet minulle kalliin maailmassa, pitää sinun muuttaa. Minä en woi sinua täällä puolustaa. Armas, rakas sisareni!"

Martta ei lausunut mitään, mutta Tahwana jatkoi: "Kun aamurusko koittaa, saatan minä sinun Lutherilaisen pastorin luo. Siellä olet sinä hyvässä tallessa. Siellä saat uuden isän, uuden äidin ja sisaruksia löydät sinä wanhan pariskunnan molemmissa lapsissa. Minulla on kolme wapaata päiwää tällä wiikolla. Minä tahdon seurata sinua sinne ja wiettää siellä pappilasja sinun kanssasi lomahetkeni."

Martta tiesi, ettei Tahwana tätä sanoessa leikkiä laske-
nut. Koko yön istui hän weljensä kanssa puhuen. Wä-
liin hymyili hän, mutta useammasti wirtasivat kyhneleet
hänen silmistänsä. Aamu rusko, kun se leweni tapasi sija-
rusket tiellä.

Martta kaswatuswanhempainsa luona.

Iloisesti syleitivät pastorin lapset Marttaa. He tunsiivat hänen; he rakastivat häntä. Tahwana kertoi pastorille syyn, miksi hän oli tullut; hän pyysi pastorin Martasta muretta pitämään ja pastori wastasi luwaten pitää lapsenansa orpoa, jota sanoi jo kauan isän tunteilla rakastaneensa.

Tahwana oli saanut takaisin iloisen mielensä, kun näki sisarensa olewan hyvässä turwassa. Myöskin Marttan siilmistä, kun oli sanonut katkerat jäähyväissanat Tahwanalle, loisti onni. Hän sai pastorilta opetusta; hän eleli nyt iloisia päiviä pappilassa.

Pastori Daut oli kunnan mies. Hänen hurstas sydämensä osoitti kaitissa hänen töissään itsensä semmoisena. Kun päivän työt oliwat loppuneet, kokoontui perhe pastoriin kamariin ja siellä kului ilta hyödyllisissä puheissa. Minimoinen isäntä semmoina perhe -- se tässä toteutui.

Kaksi vuotta eli Martta pastori Dautin luona onnellisena. Hän oli nyt kudentoista wuotinen. Kaunis lapsi oli yhä kauniimmaksi neidoksi kaswanut. Mutta onni, ei ole maailmassa pitkällinen. Pastorin puoliso kuoli äkkiä ja muutamia kuukausia sen jälkeen oli pastorinkin hauta peitetty. Katkerasti itkein seisoi Martta usein kaswatuswanhempainsa handalla. Hän ei nyt tiennyt minne kääntyä.

Waan Martan kohtalo ei ollut tavallisten ihmisten. Hän lähestyi yhä sitä hetkeä, jolle, jos sitä kukaan nyt olisi edeltäkäsin osannut sanoa, ihmiset olisiwat hullutuksena nauraneet. Pastori Dautilla oli sukulainen Marienburgissä: pappi myöskin oli tämä. Glyck oli hänen nimensä. Pastori Dautin haudalta turvasiwat hänen lapsensa prowasti Glyckiin. Heidän toiwonsa ei pettynyt. Glyck otti sukulaisensa lapset lapsenansa vastaan ja Marttaa kohtasi sama onni. Glyck oli usein nähnyt Martan,

ihmeteltyt hänen launeuttansa, ja kummalsunut hänen hymärryistensä. Pastori Dautin haudalta tapasi Glyck Martan, siellä kyysi hän, tahtoisiko Martta tulla Marienburgiin. "Tässä ystäväni haudalla lupaan minä olla sinulle, mikä hän oli." Martta kiitti Zumalaa, joka taas oli hänelle uuden, turvallisien kodon antanut.

Marienburgissa ei mitään Martalle muuttunut. Oma äitinsä ja isänsä, pastori Daut ja hänen puolisonsa lepäsivät maan pöydessä, waan uuden isän, uuden äidin löysi Martta prowasti Glyckissä ja hänen puoliossaan. Prowasti puoleltansa hawaitti pian Martassa löytäneensä helmen. "Martta on timanti" sanoi prowasti usein, hänen kaswojensa kauneus, mutta etenki hänen sydämensä on kerran kysyvä suloisiksi hedelmiksi."

Niin oli Martta pian woittanut prowastin sydämen ja wanha rouwa rakasti Marttaa, niinkuin olisi tämä ollut hänen oma lapsensa. Daut oli jättänyt Martan kasvatuksen kesken. Glyck lopetti, mitä Daut oli alkanut. Hän selitti oppia harrastawalle tykölle historian kummillisimmat tapaukset ja tuota tehdässään hawaitti hän nuoressa ottehtytässäään asuwan hengen, jonka tapaista hän ei ennen ollut tawannut. Silmiinastuvasti wiifastui Martta päiväpäiwältä. Uteliasti kuunteli hän kaswatus-isänsä opetuksia, antamatta sanaakaan luiskahtaa korwainsa ohitse.

Martta oli onnellinen. Hänellä oli isä ja äiti; hänellä oli, mitä hän maailmassa taishi toivoa. Hänen onnensa yhä eneni kun Tahwana eräänä päiwänä tuli häntä tapaamaan ja sanoi muuttawansa likisentuun asumaan. Siitä päivästä, jona Martta karkeamalla siirtyi kotoansa, ei Tahwana menestynyt hewisissa. Hän ei woinut kärsiä sitä ylönkatsetta, jolla howin herra häntä kohteli; sen tähden erosi hän hänen palveluksestaan ja osti itselleen wähäisen maatilan, johon Martan iloksi aikoi muuttaa. Tahwana oli muutamia kuukausia sitä ennen nainut hyvän ja ymmärtäväisen neidon. Ne päiwät, mitkä nyt seurasiwat, olivat Martan onnellisimmat.

Jo kauan aikaa oli Marienburgissa puhuttu Ruotsalaisten tulosta ja Venäjän sotajoukkojen marssista. Mutta Ruotsalaisia ei näkynyt ja Venäläisiä ei tuota enemmään kuulunut. Kova sota oli leimahtanut tuleen keisari Pietariin tahdosta ja synnyttänyt muretta ja pelkoa; ja maine tästä oli kulkenut Marienburgiin. Mutta kun ei mitään kuulunut, rupesivat Marienburgin asukkaat rauhaa toivomaan ja toimet ja työt toimitettiin taasuten kuten ennenkin.

Eräänä aamuna kun aurinko suloisesti nousi taivahän rannalla, herätti torvien soitto Marienburgin asukkaat.

Ruotsalaisten sotajoukko, kuninkaan siniset "henkirakennat" tulivat marssien pitkin tietä soittaen ja laulaen. Kaunista oli nähdä, kuinka haarniskat auringon paisteessa kiilsivät; kaunista nähdä, miten miehuullisesti ratsurit istuivat hewoistensa selässä. Mutta ihmiset eivät lukua pitäneet kauneudesta, he tiesivät nyt varmaan, että sota oli käsisä. He pelästyhivät.

Rykmentti seisahtui. Öwersti Wrängel waati asuntoja miehilleen.

Ei huonetta niin halpaa, jota olisi uuhdettu. Sitse prowasti Glycklin oli pakoitettu ottamaan huoneensa miehen. Uffel Fersen oli tämän miehen nimi.

IV.

Ensimmäinen rakkaus.

Uffel Fersen oli kaunis, nuori herra. Hänen otsansa oli korkea, hänen silmänsä suuret ja kirkkaat. Koko hänen olentonsa osoitti, että hän wasta oli mieheksi tulemaisillaan. Hän puhui kauniilla lapsellisella äänellä Martan kanssa, joka otti häntä vastaan, sillä prowasti ei sattunut olemaan

totona. Hän rukoili anteeksi, että tuli vieraisille näin itse-
päisesti, mutta sytytti sotaa siitä.

Nuorukaisen ääni, hänen ujontensa, hänen uljuutensa ja hänen kaunis muotonsa vaikuttivat Martassa kummallisia tunteita. Ei ikinä ennen Martta ollut semmoista miestä nähnyt. Hänen täytyi itselleen tunnustaa, että hän toisellaiseen muotoon oli sotamiehet kuvaillut. Hän oli luullut niitä hirmuisiksi. Nyt oli hänellä tuossa edessään sotamies, mutta kokonan toisellainen. Hän punastui ja aina yhä enemmän, tätä kauemmin nuorukainen silmäili häntä, ja hiljaisella äänelle vastasi hän Tersenin kysymyksiin.

Martta wetäytyi kamarista, kun prowasti astui sisään; ja sillä aikaa kun prowasti ystävällisesti tervehti vierastaan, kasteli Martta lukat, joita hänellä aina oli kamarinsa alkunalla. Hän kasteli, mutta ei hän nyt kulkiansa muistanut. Hänen mielessä oli nuorukainen, joka ensikerran oli saanut hänen sydämensä tyydyttämään tavallisuutta kovemmin.

Monta ei päivää kulumut, niin jo oli prowasti ja vieras hyvät tutut ja ystävät. Sotawäki tähän aikaan oli raakuudesta tunnettu ja siinä lieneekin syy ollut kaikkiin niihin hirmuisuuksiin, joita heistä juteltiin. Mutta tavallaisia sotilaita ei Tersen ollut. Hänen siivistyksensä oli, ennenkun hän siitä itse tiesikään, awannut hänelle prowastin sydämen. Hänen leppynen olentonsa sai matkansa sen, että prowastin puoliso pian piti häntä vanhana tunnettuna ystävänä. Hän oli kun perheesen kuuluwa, jolle iloa ja surua ei salata.

Kun Tersen illoin istui perheen kanssa puhellen maista ja ihmisiistä, joita hän oli nähnyt, tahi jutteli kuminkaan urostöistä, wälkkyiwät Martan silmät kirkkaammasti. Helppo oli nähdä, että nuorukaisen kertomukset wetiwät tytön ajatukset werisiin tappeluihin, joissa Nuotsalaisten sankarit ihmekummia urostöitä tekivät, ehkä hänen wähi-

nen jalkansa wolkia pöyhitti ja pienet sermensä kertasivat laulaa.

Samoin ikään innostutti Fersen kertomuksillaan wanhaa pariskuntaa. Yhä enenwällä ystäwyhdellä kunniteltiwat he wieraansa puhetta ja heidän wanhat silmänsä katselesivat rakkaasti kannista kertojaa. Prewastin waimo luuli usein innossaan hänessä näkewänsä ainoan poikansa, jonka hänen kewätpäiwänään hauta wei. Ja usein kun Fersen oli kertomuksen lopettanut, huokasi rouwa: "Jos olisi, minun Abelini elänyt, samoja olisi hän tainnut kertoa."

Mutta yhä enemmän rupefi Akselin mieli kääntymään Marttaan, jonka kauneus nyt iän kewäthetkenä lukoisti suloisimpana. Martan luonnollinen, teeskentelemätöin olento, hänen selwä ymmärryksensä, hänen kauniit puheensa painoivat nuorukaisen sydämeen tytön kuwan päiwä päiwältä yhä shwemmälle. Semmoista neitoa ei ollut Fersen ennen ikänä nähnyt. Teeskentelewäisiä, wieraspuheisia ja juonikkaita oliwat suuremmissa tahti wähemmissä osassa kaikki olleet, joita hän tähän saakka oli tullut tuntemaan. Ei siis kummakaan, että wiehkeän nuorukaisen sydämeen Martan kuwa pääsi astumaan.

Eräänä kauniina iltapäiwänä auringon laskiessa, jona ihmiset päiwän työstä wäsyneenä hakewat wirwoitusta, istui Aksel ja Martta kahden kesken perheen kokoushuoneessa. Auringon sammuwaiset säteet walaisiwat heidän kaswojansa ja molempain kauneus loisti nyt vielä kauniimpana kuin ennen.

Aksel oli lopettanut kertomuksen. Hän oli puhunut Orenstjernasta. Hän oli jutellut miten eräs nuorukainen oli pelastanut kuninkaan hengen, ja muita asioita, joista sotainen aika on niin rikas, oli hän kertonut. Wiimeksi oli hän maininnut itsensä sifsi, joka kuninkaan pelasti: "Minä en nähnyt" puhui hän, "muuta kuin kuningastani silloin. Minä tehtiin majoriksi, waan en ajatellut nyt sitä kunniaa, joka oli minulle tapahtunut. Kun hewoinen

kaatui hänen altansa ja hän nousten rakuunan heroisen sellään huusi: Drenskjerna, tuolla on tappelun pääte, silloin en kuullut muuta, kun hänen ääntänsä. En nähnyt muuta kun miten hän wiittasi tulta oksentawaiseen Wenäläistykistöön päin, ja lensi sinne tuuliaispäänä. Kova oli werinen työ. Meikäläisten rivit kaatuivat kun heinä wiikatteen edessä — mutta tykistö walloitettiin ja woitto oli meidän."

"Semmoista sankaria, kun teidän kuninkaanne on, tahtoisin minä nähdä," lausui Martta innossa. "Hän ollee teidän näköinen, semmoiseksi olen häntä itselleni kuwaittanut. Minä aiwan hywin hymmarrän, että häntä rakastatte, että koko sydämenne on Raarlessa kiini; sillä ei häntä saattane kukaan olla rakastamatta."

Sywiin ajatuksiin oli Aksel waipunut Marttan tätä lausuesssa. Hän katseli, miten aurinko hohtawana laskeusi alas kullailten kirkon tornin, mutta äkkiä, ikäänkuin olisi hän herännyt unesta, loi hän silmiänsä Marttaan, joka ihastellen oli häntä siwulta katsellut. Nuorukaisen ja neidon silmäilykset sattuiwat yhteen ja sanaa sanomatta olivat he hymmärtäneet, mikä ajatus näissä silmäilyksissä asui.

"Jos neitoja maailmassa löytyy, jotka ansaitsewat taiwaan, niin olet sinä, puhdas enkeli, etewin niistä," sanoi Aksel hiljaan, lasi huomaitsematta kätensä Marttan käteen ja katsoi hymyillen hänen sinisiin silmiinsä. Äänettömyys seurasi tätä lausetta. Mutta tämä äänettömyys sisälfi enemmän, kun kielillä olisi taidettu sanoa. Martta loi silmänsä alas, mutta pian nosti hän ne jälle, ja kun nuorukaisen silmät taasen tapasiwat neidon, kuului hiljainen huiskutus: "Martta! en woi sitä sinulta salata; minä rakastan sinua. Wastaa, oi wastaa, rakastatko sinä minua? ... Di wastaa pian. Minä en enää woi elää tietämättömyhydessä."

"Aksel, minä rakastan sinua, miksi sitä salaisin. Minä rakastan sinua kaikesta sydäimestäni. Sankaria sinun wer-taistasi, kuka nainen saattaisi olla rakastamatta. Mutta

”Käsi, mikä olen minä sinun rinnallasi? Maalainen orpo neito waan.” — Niin puhui Martta; punaiset olivat poskensa, sanat tuskin kuuluivat.

”Wanhempia löydät sinä minun todossani, armas Marttani!” puhui Aksel ja sydäntänsä vastaan painoi hän rakastettunsa, joka kyhynelten läpi hänelle hymyili. — ”Oletko unhottanut, mitä sinulle mustalaisämmä ennuusti? Ken tietää, kuka meistä tässä suuremmassa mitassa toisen onneksi seisoo. Mutta sodan aikana ei wittkailemista” — lisäsi Aksel — ”Mitä pian tehdään, se pian tehdyksi nähdään. Tule, käykäämme pyytämään, että nykyiset wanhempasi kuolleitten siassa siunaawat meidän liittoamme, sillä yllihuomiseksi emme häitä saa jättää.”

Silloin loi neito kirkaat silmänsä ylös. Sanan sanoi hän, sanan, joka innostutti nuorukaista. ”Niin tule” oli sanansa ja nyt lähestyivät prowastin lufukamariin, missä ukko walmisti tulewan pyhän saarnaa.

Prowasti kuunteli kummaakseen nuorten puhetta; hän käskehti sitten rouwansa, jonka silmät paremmin kun hänen olivat osanneet nähdä Martan sydämen salaisuudet, jo ennenkun Martalle itselle oli nämä salaisuudet tiedossa.

Paljon oli prowastilla lausumista, sekä eteen että vastaan, mutta kaikki wastalauseet näyttiwät rakastetut tyhjäksi ja wanhalle pariskunnalle ei ollut muuta neuwoa, kun antaa siunauksensa. ”Jo voitit linnan” sanoi prowasti ”puhtaan sydämen. Älä saastuta niitä aarteita, joita siinä löydät. Ne owat kalliit. Sumalan nimeen ota ne.”

Wanha rouwa oli sangen iloinen siitä, että rakas Marttansa oli saanut niin hyvän, niin ylewän, niin korkeakutsuisen herran sulhaiseksi. Sitä ei hän ennen olisi osannut aawistaakaan. Hän oli usein surullisesti miettinyt Martan tulevaisuutta, kun Sumala heitä pois kutsui. Nyt loppuiwat pelkonsa. Wähän toisilla silmillä katseli prowasti astiaa. Hän mielti itselleen: ”Joka pian tulee, se pian menee” ja hän rukoili Sumalaa, että se rakkaus, joka niin pikaisesti oli syntynyt, ei yhtä pian sammuisi, waan kestäisi wanhuu-

den rajoille, hantaa saakka. Hän muisti sotaa siihen lisäksi ja hän nyhkytytti ajattelewasti päätänsä. Mutta viimein voitti puolisonsa ilo ja muistaessaan aikoja, jona hän itse oli nuori, lasi hän nuorten kadet yhteen.

Seuraavana päivänä — se päivä oli pyhä päivä — kokoontuivat rykmentin upseerit alttarin ympärille, jossa vanha provosti wihki pariskunnaksi Ukselin ja Martan. Öwersti Wrangelin sanotaan tuossa kummaksuen katselleen Marttaa ja lausuneen ei ennen milloinkaan nähneensä niin kaunista olentoa. "Jos on tuo neito sydämessään niin kaunis kun ulkonäöltään, niin on Hersen onnellinen" sanotaan Wrangelin kuisuttaneen towerinsa korvaan. Kirkossa näki hän monen silmät uiwan khyneissä ja kun hän niihin syhti khytthä, sai wastaukseksi: "Martta wiedään nyt Marienburgista" sanoi öwersti: "Hersen on onnellinen."

Uusi elämä alkoi nyt Martalle. Taiwahallaan paloi rakkauden aurinko loistawana, kirkaana. Kuukausi kului kun päivä, päivä kun tunti. Marienburgissa oli rauha ja rakastawaiset tuskin enää muistiwatkaan, että ylt' ympäri heitä jota raiwosi.

Martan iloksi tuli Tahwana kohta kun kuuli sisarensa naimisesta Marienburgiin. Ja Martan ajatukset kääntyivät hetkeksi entisiin aikoihin, kun Tahwana jutteli miten howin herra oli pahuutensa palkan saanut, miten hänen oli tähtynyt welan tähden myhä suuren howinsa ja miten hän sitten oli tietämättömiin kadonnut. Mutta mustat pilwet eiwät lauan säilyneet Martan kirkaalla taiwahalla; ne hajosiwat ja howin herra oli pian unhotettu.

Kuukausi oli kulunut. Vanha rouwa iloitsi nähdesään, miten Martan kauneus päivä päivästä kysyi; provastin riemu taasen oli nähdä, miten Martan hengelliset woimat yhä eneniwät, miten hänen hymärryksensä yhä enemmän selweni ja provasti sanoi: "Kauneus ka- toaa, mutta sydämen puhtaus pysyy. Pidä puhtaana sydämesi Martta, niin voit sinä iloisella mielellä harmaa päijenä muistaa nuoruutesi kauneutta."

Baan nyt rupešivat kolkot tiedot lewenemään Marienburgissa. Puhuttiin Wenäläisten lähestymisestä. Kauppamiehet, jotka Marienburgiin tulivat, sanoivat nähneensä suuria sotajoukkoja. Näistä puheista ei kukaan alussa niin pelästynyt kun Martta; mutta Aksel löysi hänessä pian sen saman Martan, jota puheensa Kaarle kuninkaasta usein oli innostuttanut.

V.

Marienburg hävitetään. Aksel ja Martta eroavat.

Kun sotaiset puheet yltymistään yltiwät ja moni matkustaja surkeasti walitti Wenäläisten roswotöitä, lähetettiin warhain eräänä aamuna majori Fersen kuninkaan henkirakunnain kanssa tarkastelemaan wihollisia.

Kaksi päivää oli Fersen tällä matkalla. So wapisi Martta. Mutta kolmannella päivällä tuli Fersen takasin iloisena ja terweenä, ainoatakaan miestä omistaan kadottamatta. Hänellä oli muassaan wanki ja tämän kertomuksista hymäräsi Martta, että onnensa rauhalliset päivät oliwat lopussa.

So muutaman päivän kuluttua, jona Wenäläisten sotajoukot ehtimiseen ahdistiwat Ruotsalaisia, alkoiwat sodan weriset raiwottaret lewetä ympärä onnettomassa maakunnassa. Ampumisen paukkeet osoittiwat paikat, missä he asuiwat, palaneet kylät, mistä he oliwat käyneet, leiwätömät perheet ja surmatut ihmiset heidän kohteliaisuuttaan. Nleinen oli walitus. Kowa oli aika käsisä.

Päiwä päivältä samoji wihollisia onnettomaan maakuntaan. Maalais-asukkaat paniwat kokoon, mitä parasta heillä oli ja hakivat turwansa wähäisessä kaupungissa.

Marienburgissä otettiin ystävällisesti vastaan, ketä sinne waan tuli; mutta yhä enemmän eneni turwan hakioita, jotta wihdoin kaupungissa kaikki huoneet olivat niin wäkeä täynnä, että itsensä kirkonkin owet olivat onnettomille pakolaisille au'aistawat.

Prowasti perheenensä oli Afselin kanssa muuttanut linnaan, sillä Martta ei tahtonut miehestään luopua ja prowastin mielestä oli linna lujempi kun asunnot kaupungissa.

Martta ei pelännyt. Hän oli uroon puoliso. Hän puhui lohdutuksen sanoja pelkääville; nälästyneille wei hän ruokaa; hän oli walittawaisille suloinen enkeli. Kun oli työläs päivä loppunut, kokooutui pere kuten ennenkin. Päiwin oli heillä kullakin paljon tekemistä, semminkin Afselilla, jonka lomahetket nyt olivat warsin tiukassa ja harwat.

Eräänä rajuisena yönä osoitti taiwaan rannalla nousewa sawu ja tuli, että wiholliset lähestymistään läheniwät Marienburgia. Majori Fersen, joka Drenstjerinan kanssa oli tiedustelemassa wihollisia, tuli aamupuoleen yötä takasin linnaan, tiedolla että Salawikin, Vitrowin ja Bojamilin paikkakunnat paraitkaa paloiwat ja että wihollisten lukemattomat joukot tuskin olivat peninkulmaa etempänä Marienburgista.

Kun aamu aurinko rupefi koittamaan, näkiwät ihmiset, jotka tornissa olivat wartioitsemassa, lukemattomia wihollislaumoja kaupunkia kohden marssiwän. Linna oli jotensakin hywästi warustettu ja lujat tykit seisoiwat walkeilla walmiina. Rauan ei heidän tarwinnut työttä olla. Kun wiholliset tuliwat linnaa niin liki, että kuulat muuriin ehti, alkoi ampuminen ja terran alettua, ei se niin pian loppunut.

Ulkapuoleen antoi tornin wartia tiedon että parlamentääri lähestyi. Öwersti Wrangel ei häntä linnaan laskenut, waan pani upsierin tiedustelemaan, mitä wihollisilla oli sanomista.

Parlamenttääri waati kentraali Scheremetewin nimessä Ruotsalaisten antautumaan, taihikka walmistamaan rynnistystä wastustamaan. "Weri, joka tässä rynnistössä wuodatetaan" niin lopetti upjieri puheensa "on kerran kantawa teidän päällenne."

"Sanokaa kentraali Scheremetewille, että hän on terve tullut linnaa ottamaan, jos hän tahtoo onneansa koettaa" oli päällikön uljas wastaus.

Seuraawana aamuna alkoi werinen työ. Tuhannet pshsyt ja kanoonat offensiwat tulta ja rautaa linnaa ja kaupunkia vastaan. Sankarina tappeliwat Ruotsalaiset, mutta yhä lifemmäksi tunkeusiwat Wenäläiset. Wiisaat päättiwät linnan warmaanfin täytyvän antautua; mutta kentraali Schlippenbach oli lähettänyt käskyn Wrangelille, maksakoon mitä tahansa, wastustaa, ja Wrangel seurasi mieluisesti tätä käskyä.

Wihollisten into nousi yhä korkeammalle, kun näkiwät Ruotsalaisilta wäkeä kowasti kaatuwan. Koko ensipäiwän ampumisella eiwät he muuta woittaneet. Heiltä itseltään kaatui miehiä rivittäin, mutta omia wahingoitaan he eiwät lufeneet, kun näkiwät, että Ruotsalaiset alkoiwat wäsyä. Suoku-kaiwannot linnan ympärillä oli ruumiita täynnä. Huolimatta mistään karkasiwat Wenäläiset linnaa vastaan; heidän intonsa oli tiikerin, heidän werihalsunsa suden. Tuollasina jamosiwat he kaupunkiin, jossa ylöön kauhea murhathyö otti alkunsa. Kalkki, joille ei onnistunut päästä linnaan, murhattiin armotta. Miksi oli-kin Wrangel niin ylpeästi kohdellut lähettilästä! Tornifellon ääntä, joka yötä päiwää oli soittanut ja ilmoittanut kaupungin waaran, ei enää kuulunut, mutta tätä wauraa ilmoitti wielä paremmin taiwahalle nousewa sawu ja leimuwa tuli. Palawain huoneitten ympärillä kuului wimmattuiden sotamiesten fireuffet, jotka siellä täällä, kun löhysiwät wiinalekferin, muuttuivat pirulliseen nauruun, kamalampaa kuulla, kun walkean rähimää.

Nousewana aamuna käytiin linnaa vastaan. Kalkki

kolkkoa päivää seisoivat linnan muurit. Venäläiset eivät woineet niitä rikkoa. Heitä kaatui rivittäin, mutta toiset siitä waan yhä enemmän wimmastuivat. Kustawus kolmannen aikoina sanotaan erään upseerin rukoilleen, kun oli häneltä jalka poikett ammuttu; "Kristus! sinä joka riivatuiesta ajoit perfeleen, aja hän nytkin wihollisistani!" Se on merkittävä tämä lause, sillä sodassa, kun weri wuotaa niinkuin sateisena päivänä wesi maanwiljeliän ojassa, muuttuu hellinkin sydän ja rauhan aikana kuolemaa kamoksuwa ei silloin wuodata khyneleitä, waikka näkee tuhansia kuoleman kanssa taistelevan muserretuilla ruumiilla, ja kuulee tuhansien walitushuutoja. Venäläiset olivat tässä tällaisia riivatuita. Wätijoukolla samosivat he linnaa vastaan. Missä mies kaatui, siinä astui toinen jiaan. Kaksi kertaa ajettiin wiholliset takasin, kolmannella kerralla woittivat he. Linna oli otettu, oli heidän.

Mutta jos oli rynnistys hirvuinen, hirmuisemmat olivat seikat linnassa sittemmin. Missä miekka nähtiin, siinä nähtiin werta, siinä kuului walitustsia. Waan tuo ei ole sodassa outoa. Linnan keskellä oli kowin pula. Paikka siinä oli awoin ja sinne oli linnan wäestö wetäynyt, altiiksi antaen kaikki, wiime weripisareen saakka paikkaa miehuullisesti puolustaen. He seisoivat siinä pyhäwaattehissaan; into leimusi heidän silmistänsä, ja jos olivat postensa tässä entistä waaleammat, pelko ei siihen syynä ollut. Aksel Fersen rakuunain kanssa tapeli heidän siwulla; hänen teräwä miekkansa oli tyhshnyt, kirkas terä oli werinen. Itse oli hän vielä terve, samate myös nuori neitonen, joka pistoli kädessä ratsasti hänen wieressänsä. Silloin samosi partanen upseeri wihollisten keskeltä Akselia vastaan ja Uraalin wanhat weljet seurasiwat häntä. Mutta samassa silmänräpäyksessä kuului kamala huuto: "Di minun Akselini!" ja werisen Fersenin siwulle waipei nainen weriselle maalle.

Silmänräpäyksiksi seisahtui wihollinen, sitten oijensi hän miekkansa laskiakseen sitä kaatuneesen naiseen. Mutta

samassa kuului wieresään! kasky: "Pidätä, raakalainen!" ja korkea upsiერი, puetettu kultaisiin waatteisiin kannusti hewoistaan ilkiöitä vastaan.

"Siinäkö miehuutesi, julma ihminen, josta kerskasit minun palvelukseeni tullessasi! Wiattomia naisia sinä tapat! Sitokaa se koira" huusi hän ympärillä seisowille sotamiehille, jotka nähdessään esimiehensä olivat laskeneet alas aseitaan.

Upsiერი näki ensi filmäilyllä, että Fersenisä vielä oli henki. Hän kaski wiedä hänen linnan sisimmäisiin huoneisiin, joissa muut wangiksi otetut upsiерit tallennettiin. Sitten kumartui hän Marttaan, jonka kauneutta hän ei saattanut olla ihmettelemättä, ehkä kuolon waaleus oli laskenut neidon kaswoille. Hänen kaski upsiერი wiedä erinäiseen kamariin.

Martta kun tunsi, että hän nostettiin, awasi filmänsä, mutta painoi ne kohta umpeen, kun eiwät filmäilyksensä tawanneet Akselia, waan howin herraa, jonka maalla ennen muinen äitiwainansa maja oli seisomut. Hän luuli Akselin kuolleeksi, kaatuneeksi — mitä oli hänellä enää maailmassa! Sanaa sanomatta antoi hän wiedä itsensä, minne wiemämiehet tahtoivat. Mutta tämä tilansa ei kauan kestänyt. Kuolewaisella äänellä kuuli hän jonkun mainitsewan nimeään. Se ääni toimutti Martan. Hän awasi taas filmänsä ja näki sotilaiden kantawan Akselia.

"Tässä, täällä olen, Akseli!" huusi hän. Muuta ei hän ennättänyt sanoa. — Hän oli eroitettu Akselistaan.

Upsiерin nimi, joka oli pelastanut Martan, oli Bauer. Hän oli kenraali Wenäjän sotawäessä, ehkä sukuperää saksalainen. Tämän kenraalin osalle joutui Martta sen tawan mukaan, joka sodassa saaliista kullekin osan jakaa; ja Bauer oli saaliistaan iloinen, sillä hän oli parlamenttäärinä nähnyt Martan, kummastellut hänen kauneuttansa ja jo silloin toiwonut saada osalleen hänen. Bauer wei Martan Simlaan, missä kenraali Scheremetewin pääleiri tähän aikaan oli. —

Uffel Fersen jätettiin sairashuoneeseen Marienburgiin. Bauer oli sallinut hänen sanoa jäähyväiset Martalle. Martta oli silloin vakavana seisonut miehensä vuoteen wieresessä lohduttaen häntä, jonka haavat eivät niin pahoja olleet, kun alusta luultiin, ja lujasti wakuuttaant, puristaen Uffelin woimatonta kättä: "Sumala kyllä ar- mahtaa meitä!" Wanha prowasti, joka seisoi hänen wieres- sään, sanoi: "Dikeen Martta, joka Sumalaaan turwaa, ei häpeään tule." Vielä kerran suuteli Martta Uffelia. Bauer, joka myöskin saapuwilla oli, sanotaan, kun näki Martan hlewän surun, aikoneen sanoa sanan, joka kentiesi olisi Uffelille antanut takasin Martan, mutta äkkiä käänty- neen ja käskeneen Martan seurata itseään.

Wähän matkaa kaupungista oli wanha rapistunut luostari; siinä oli kenraali Bauer ottanut asumansa. Etu- päässä tätä luostaria oli kamari, missä muinen yksinäi- syhdessä munkit olivat Sumalaa palvelleet. Siinä walmis- tettiin, miten parahiten taidettiin, Martalle asuma.

Muutamia päiviä kului. Marienburg oli ranniona, linna melkein maata myöden häwitetty. Wangit huokaili- wat vielä alikerran säästetyissä huoneissa kahleissaan. Silloin tuli äkkiä käsky walmistautua matkalle. Kenraali Scheremetew oli walmis uujille retkille lähtemään, wan- tien oli astuminen linnasta — orjuuteen.

VI.

Martta wankeudessa.

Sattumus oli saanut kauniin Martan kenraali Baue- rin käsiin. Martta oli orja, Martta oli kenraalin omai- suus. Mutta peläten oli Bauer omistanut Martan, sillä jos olisi joku korkeampi upseeri sattunut Marttaa näke-

mään, niin olisi Martta samassa ollut tämän oma. Tuon tiesi Bauer ja siitä syystä piti hän Marttasta tarkan waarin, jottei kukaan saisi aawistaa, minkä helmen hän wanhan luostarin raunioihin oli lätkenyt; sillä miten olisi hän esimiehilleen taitanut kieltää Marttaa, jos joku näistä olisi naista lahjaksi häneltä waatinut. Tosi on että Befort, jota Keisari rakasti, oli sotawäestön asettanut paremmalle kannalle, mutta mitä ei enää oman käden oikeudella voitettu, voitettiin vielä hywillä sanoilla; sillä muuten olisi kiello ollut tottelemattomuus.

Kun tuli päivä, jona väestön oli lähteminen marsseille, ei taitanut Bauer enää salata Marttaa; mutta niin ylewä oli hän, ettei hän pannut wanfiaan sotawäen fuorille, niinkuin muut upsjerit ryöstettyjä naisia. "Käyköön miten käy", sanoi Bauer ja käsi kädessä waalean Martan kanssa astui hän ulos luostarista.

Kenraali Scheremetew astui samassa uljaana asumaan. Hänen waatteensa olivat pääkenraalin, mutta siinä ei ollut syh haettava hänen mahtawuuteensa. Hän oli wasta tehty Suomessa olewan sotawäestön pääkenraaliksi ja keisarinsa mielisuosiosta oli hän mahtawa. Kohta ulos astuessaan tapasivat silmäilyksensä kauniasta Marttaa, joka itkien lähestyi niitä neitoseja, joita sama kowa onni oli saanut Wenäläisten käsiin.

Kummastellen Martan kauneutta astui kenraali Scheremetew häntä lähemmäksi, ja pelwolla wastasi Martta niihin tshymyksiin, joita kenraali hänelle wastattawaksi pani. Martta puhui hänelle lyhykäisyydessä elämänsä kaikki pääkohdat ja kenraali, joka monia aikoja oli ollut ulkomailla ja tunsi mikä arwo etenki Ranskan hupaisessa kuminkaan howissa kaunottareille annettiin, päätti kohta Martan olewan liian hyvän orjana palwelemaan kenraali Baueria. Ystävällisesti käski hän Martan erkaumaan muista naisista ja menemään asumaansa takasin. Sitten kääntyen Baueriin, sanoi hän: "Kenraali! tuo nainen ei sowi teille. Jos olisi hänen kauneutensa tawallinen, jos olisi taiwas

wähemmässä mitassa hänelle kauneutta jakanut, niin saitte mitään sanomattani pitää, mitä rehellisesti olette ansainneet. Waan nyt kuulkaatte esitykseni: Ottakaa kaksitoista kauniimmista hewoistani ja antakaa minulle tämä nainen. Minun puoliseni Katinka on useasti rukoillut minua hänelle hakemaan kauniin kumppalin, joka poisja ollessani häntä huwittaisi. Tämä neito on siihen sowelias, sillä suloisempaa olentoa ei ole taiwas luonut. No, kenraali, mitä vastaanatte? Kysyi Scheremetew naurusuin. — Nähtyäni tätä neitoa, en teille rauhaa suo, ennenkuin hänestä luowutte."

Kuuliaisesti, kentiesi suurempia etuja toivoen, wastasi Bauer: "Teillä on oikeen, neito ei sowi mulle, minä kiitän teitä korkeasta maksusta, jolla neidon minulta waihetatte."

Kaksitoista warsin kaunista Ukrääni hewoista oli hinta, johon Martta waihetettiin. Itse istui Martta mitään kaupasta tietämättä katkerasti itkien Afelia kamarissaan.

Tämä Wenäläisten retki ei ollut pitkälinen. Kuot-salaiset olivat saaneet wäen lisäystä; he tulivat kostaamaan entisiä wahingoita. Kreivi Schlippenbach oli heillä pääkenraalina. Silloin sai Scheremetew käskyn keisariltaan, maksakoon mitä maksanee, pysyä Wiwin maassa. Keisari näet huoli vähemmän Puolasta, jossa Kaarle kahdestoista par'aikaa tappeli, kun maista, joita hänellä oli Itämeren rannoilla, jossa hän tahtoi wahwistaa Pietarin wasta perustettua kaupunkia.

Wastahakoisuudella kuuli Scheremetew tätä keisarinsa käskyä, sillä wirkansa waati häntä luopumaan kauniista Martasta, jota hän sotaisen sydämensä kaikella innolla rakasti ja juuri tuon tähden tahtoi säästää sodan hirmuisuudesta. Eräs upsiერი, johon kenraali pani tähden uskalluksensa, sai käskyn saattaa kauniin neidon Moskowaan, jossa kenraalilla oli suuri hovi, eikä siellä jätiää Marttaa kenenkään muun haltuun kun kenraalin puolison.

Samana päivänä, jona Martta wiettiin Moskowaan,

wiettiin Marienburgista wangiiksi otetut miehet ja naiset Wenäjän isämaihin. Sydästä särkewä oli nähdä näiden waiwaisten lähtöä. Ei kenenkään filmistä ole wuotanut kate-terampia khyneleitä, ei taiwahan aurinko, ei yön kuutama ole nähnyt epäilewäisempiä olentoja kun näitä, jotka nyt yhteen parveen ajettiin, wietäwäksi pois seuuduilta, joissa oliwat kaswaneet. Ja ympärillä seisowat raa'at sotilaat nauraen! Martta suruunsa nääntymäisillään ei tahtonut tätä näköä nähdä. Hän juoksi erästä waunua kohden, aikoen nousta siihen, kun kenraali Scheremetew käski hänen odottaa.

Martta käänsi filmänsä kenraaliin päin, mutta samassa tuli sotamiesjoukko marssien ja heidän keskellä kulki kahleisiin isketty mies. "Seisähtukaa!" huusi kenraali ja käski wangin astua likemmäksi. Wawisten totteli tämä. "Näe tässä" lausui kenraali, "näe tässä, kaunis neitonen, waiwainen ihminen, jonka ennen herraksesi kutsuit. Tunnetko häntä? Hän on sama howin herra, joka muinen tahtoi pakoittaa sinua palvelukseensa tulemaan, joka on ollut aikeessa ryöstää sinua meidän käsiestämme, ja joka, jos olisi tämä hänelle onnistunut, olisi ensi tilaisuudessa tappanut sinun. Hallantanko hänen, Martta, tässä filmässä edessä kuoliaaksi? Sano! Sananen suustasi Martta! ja hän on lakannut elämästä!"

"Ei, antakaa hänen elää, jos olen mistään arwosta teille. Jumalan tähden! Ei werta minun tähteni. Alkää hänen aikomustaan rangaisko, koska Jumala ei sallinut aikeensa onnistua."

Kummastellen filmäsi kenraali Marttaa. Hän oli aikonut näyttää wäestölle kauhistawan esimerkin. Mutta kun ei Martta luonut filmiänsä alas, waan khyneleensä takaa katseli kenraalia, nostaen wähäiset kätensä häntä vastaan, lausui tuo suuri waltias, jonka haltuum keisari oli pannut tuhansien ihmisten onnen ja onnettomuiden, sanan ja se sana säästi howinherran elämälle.

"Wiekää hän pois" käski kenraali, "ja repikää palai-

siin hänen upseeri merkkinsä. Sotamiehenä on hän elinlautenansa muistawa pahat työnsä."

Riittäen suuteli Martta kenraalin kättä, jonka tämä nyt tarjosi hänelle auttaakseen häntä wainuihin. Sitten kun kutsu jo lawollaan istui ja upseeri antoi lähtö käskyn, nyhkähytti kenraali ystävällisesti päätään jäähyväiseksi ja wainut katosivat Moskowaan päin.

Sywiin ajatuksiin waipuneena palasi kenraali Scheremetew leiriinsä, johon oli kokoon kutsunut upsiereitaan neuwestelulle. Hän oli muka saanut sanoman, että kenraali Löwenhaupt Ruotsalaisten kanssa oli liifseudessa tehnyt lujan linnoituksen ja siellä wiimeiseen mieheen aikonut puolustaa itseään.

VII.

Keisari ja Kenraali.

Weri punaisena oli aurinko laskeunut. Nämäryys ja hö leweni sotakentän yli, jossa tuhansittain kuolleita ja haawoitettuja makasi. Kamalasti kaikui sentu haawoitettuiden walitushuudoista, jotka kylmällä maalla weresfänsä wäntelivät itseään. Wenäläiset olivat kadottaneet juuren tappelun. Ruotsalaiset, ehkä miesluwussa Wenäläisiä wähemmän, olivat wieneet heiltä weiton. Paljon wankia ja koko Wenäläisten tykistö oli Ruotsalaisten käsissä.

Kenraali Scheremetew, joka itse oli haawoitettu, odotti wähäisessä, alhaisessa huonehessa, lääkäriä. Hän walitti suurta tuskaansa, jillä kipeä, ehkä ei waarallinen, oli haawansa ja vielä kipeämpi rinnassansa tieto, että hänen oli edeswastaus tästä tappelun onnettomuudesta. Silloin ilmoitettiin, että Ruotsalainen lähettiläs tahtoi päästä hä-

nen puheelleen. Ruotsalainen upseeri saatettiin Scheremetewin luo ja wankien waihetus oli hänellä asiana. Hän tarjosi kaikki Wenäläis upseerit, joiden seassa myös oli keisarin lemmitty kenraali Labanow, saadakseen takasin Ruotsalaisten päälliköt Wrangelin, Drenstjernan ja muita upseereita, joiden seassa myös oli majori Fersen, joka oli jäänyt haawojansa sairastamaan Marienburgiin.

Scheremetew kuuli mieli hywillään tätä esitystä, semmentkin kun siten sai takasin taidollisen Labanowin ja öwersti Muraldjewin, ja wapisewalla kädellä piirsi hän allekirjoituksensa kirjeesen, jossa mainittiin upseerien nimet.

Kaksi päivää oli kulunut, kun illan puhteessa kenraali Labanow joukkoneen astui Wenäjän leiriin. Hän antoi Scheremetewille kirjeen Ferseniltä, jonka oli saanut eräältä upseeriltä omistajalle annettawaksi. Tässä kirjeessä kiitti Fersen Scheremetewiä siitä, että tämä oli ottanut Marttan turwiinsa ja semmentkin siitä, että oli wienyt hänet pois sodan jaloista. Tätä kirjetä seurasi toinen Martalle, jonka Fersen pyysi kenraalin lähettää Moskowaan. Tässä kirjeessään ilmoitti Uffel palawan rakkautensa ja suuren kaipionsa. Tämä kirje oli viimeinen, minkä Martta Uffeliltaan sai.

Scheremetew kirjoitti puolisolleen Moskowaan, johon myöskin lähetti Uffelin kirjeen.

Kuului sanoma silloin että tsaari, keisari, oli riento marssissa tulossa etelästä; että hänelle oli mukanaan suuri paljous wäkeä, joiden kanssa kiiruhti Scheremetewille awuksi, että hän kaiken mokomin, matsakoon mitä tahansa, tahtoi woittaa ikuisiksi Uuwin maan.

Keisari tuli. Tuliwihaisia jäteitä lennätti filmänsä kun Elokuun 23 päivänä 1703 astui Scheremetewin leiriin. Sanaa sanomatta ratsasti hän leirin läpi, hän silmäili rykmenttien jäänöksiä, hän silmäili pitkän aikaa Scheremetewiä, jonka hän tähän saakka oli sankarina ja hymmärtäväisenä pitänyt, jeta uskollisena sotapäällikkönä kunnioittanut.

"Sinun tykistösi, missä se on?" kuului ääni pääkenraalille, kun vasemman sotarinnan puolella keisari havaitsi kuusi tai kahdeksan vähäistä kanonaa, jotka kolmesta kymmenestä olivat jälillä.

"Ne otti viholliset" vastasi Scheremetew "kun minä haavoitettuna makasin."

"Sinun pitää ne takasin ottaman" huusi keisari äänellä, josta lähellä seisijat hämmästyivät. "Sinun pitää ne minulle takasin tuoman, tai, niin totta kun pyhä Urjänä elää, saat Siperiassa muistaa kuolin päivääsi saatta tätä tappelua", niin kuuluivat keisarin sanat ja Scheremetew oli kadottanut keisarinsa armon. —

Kymmenen päivää myöhemmin istutti kenraali Scheremetew Mitau'in muureille ensimmäisenä pyhän Urjänän lipun.

Edellisessä tappelussa oli Scheremetew menettänyt kuusi-kolmatta tykkiä, niiden sijaan antoi hän keisarille neljä-kymmentä suurta linnakanonaa ja kolme wanhaa tykistö-patteria. Kun keisari näitä Scheremetewin antamia lahjoja näki, sanoi hän: "Hywin tehty, Iwanowits. Tästä päivästä olet sinä sotamarsalkki ja ruhtinas."

Kun Inferin maa oli Ruotsalaisista tyhjä, läksi keisari Puolaan, johon suurella prameudella wei mukaansa yhden lipun, jonka oli Ruotsalaisilta woittanut. Kuningas August Puolassa ja keisari uudistivat wanhan liittonsa ja Pietari wietti monta päivää juhlallisissa pidoissa, joita kuningas keisarille kunniaksi piti. Uusi Sotamarsalkki Scheremetew asetettiin Astrakaniin matkustawaisten sotilaiden pääkenraaliksi, jossa hänellä oli työnä tukistaa niitä Strelitsein jäänöksiä, mitkä luostariin sulletun Gudoksan hyödyksi olivat nostaneet kapinan ja murhanneet päämiehensä.

VIII.

Sotamarškin Scheremetewin pidot.

Yötä päiwää kulkien oli Martta ja hänen saattajansa toisen wiikon lopulla tullut keisarikaupunkiin Moskowaan. Ehtoo oli käsissä kun seisahtuivat Scheremetewin howin eteen, jossa nyt tänä iltana oli suuret pidot. Useita rikkaasti puetettuja palkollisia kiiruhti waunujen luo, kun tunsiwat herransa ajutantin. Shmetellen näki Martta tässä rikkautta, jota hän ei olisi osannut ennen edes aawistaa-kaan, joka oli häntä wastassa ja joka yhä eneni, kuta li-
kemmäksi tuli ruhtinaan rouwan asumaa. Rauan sai hän odottaa, ennenkuin hän laskettiin ruhtinattaren luo.

Martta wiettiin kamariin, missä itämaalaiusten tapain mukaan kaikki oli ylölistä ja koreaa. Hän seisahtui kullatulle matolle, ei tietäen saisi sen päälle astua, mutta samassa hawaitti hän rouwan, joka silkkisissä waattehissa sohwalla istuen käski hänen tulla likemmäksi. Martta totteli.

Rauan silmäsi häntä marškin rouwa ystävällisesti sa-
naa wirkkaamatta; sitten luki hän puolisonsa kirjeen. Tällä-
aika katseli Martta ympärilleen; häntä kummaksutti kaikki
mitä näki. Mutta pian heräsi hän kun rouwa kylmillä
sanoilla lausui: "Tästä päivästä olet sinä minun orjat-
taren."

Semmoisia sanoja, niin kylmiä, niin kowia ei ollut
Martta ennen kuullut. Hän oli aina kohdeltu helleydellä
ennen; sitä kipeämmästä käwi tämä kylmyys häneen. Hä-
nen poskensa, jo ennestään waaleat, waalenivat yhä enem-
män, ja katkera kyhynele nousi hänen silmäänsä. Hän, joka
aina ennen oli kärjivällisyydellä kohdellut onnensa wai-
heita, tunsi tässä kaiken kauneuden keskellä, että hän nyt
oli yksin maailmassa.

Kuukausia kului, ennenkuin se jäärätte, joka maršalkki-
rouwan sydäntä oli hyydyttänyt, viimein rupeesi julaa-

maan. Tapahtui, näet, eräänä iltana, kun Martta rouwalle tämän kätshystä kertoi elämänsä kaikki vaiheet, että hän lapsellisella rakkauden innolla puhui liikuttavasti äitiwainaan sa kuolemasta. Hän puhui orpotilastaan, howin herrasta, Tahwanasta, armahtawaisista vapeista ja pühessään heltyi sydämensä, jotta hän ei woinut kyyneleitään pidättää. Hän muisti entisiä aikoja, hän eleli uudesta muistossa kaikki nämä wäliin surulliset, wäliin iloiset, mutta kumminkin aina onnelliset päivät. Tämä kertomus täwi rouvaan, hänenkin sydämensä heltyi, hänenkin silmiin nousi wat kyyneleet. Martta kuuli hänen huokaawan, hän lanfesi hänen wiereen pohwilleen; hän suuteli rouan kättä. Silloin woitti Martta kokonaan rouan sydämen.

"Lapsi parka! isätön, äiditön, orpo maailmassa; tästä hetkestä tahdon minä olla sille äiti!" Zää, jonka Martta sulamattomaksi luuli, oli sulannut ja oli lempeä se lähde, joka jäiseltä nähtäen oli alussa Marttaa kowuudella kohdellut. Tästä päivästä oli kaikki Martan tilassa muuttunut. Miksi kenraali Scheremetew oli Marttga määrännyt, siksi muuttui hän nyt. Orjatar hän ei enää ollut, hän oli vapaa, hän oli ruhtinattaren ystävä ja kumppali.

Tehävänänjä Astrakanissa onnistuivat hywästi ja Scheremetew palasi takasin Moskowaan. Siellä näki hän Martan, jonka tuskin tunsi enää samaksi Martaksi, minkä itse oli Moskowaan lähettänyt. Martan waatepuku, joka nyt oli semmoinen, kun marskin rouan ystäwällä sopi olla, ei häntä tuntemattomaksi tehnyt; ei, waan Martan koko olento oli ruhtinaan mielestä muuttunut. Se waaleudessaan ja surussaan ihana nainen, jonka hän kenraali Bauerilta oli saanut, oli nyt vielä loistawampi kauneudessaan.

Ulkonaisessa elämässään oli Martta itse nöyrhyys, joka ei katso onko ihminen ylhäinen tai alhainen, hywä tai paha. Hän oli kaikille palvelija, ja kumminkin oli hän koko howin hallitsija. Huolimattominkin palveliat, kun

näkiwät Martan esimerkin, muuttuiwat ja tekiwät toime-
liaasti tehtäwänsä. Ja samate kun ulkonaisessa elämäs-
sään, niin oli hän myöskin esikuwa kaikille sydämen si-
wistyksessä ja puhtaudessa; ja siitä seurasi, että kaikki,
joiden kanssa hän tuli yhteen, kohta rakastiwat häntä.
Hän muisti aina kaswatuswanhempainsa opetuksia ja niitä
koti hän seurata.

Myöskin Pietari keisari oli sotaretkestään tullut kotia
Moskowaan ja lepäsi nyt Kremlin howissa waiwastaan,
ajatellen ja miettien tulewaksi wuodeksi unsia sotaretkiä.
Keisarilla oli tapana talwisaikeina, kun kowat ilmat, kyl-
mät tuulet ja pakkaset estiwät häntä sotaretkiin ryhty-
mästä, pitää suuria juhlallisia pitoja pääkaupunkinsa yli-
myksille ja rikkaille. Bojarein etewimmät, fileänaamaisina,
parrasta puhtailla leu'oilla, waattehissa, jotka Saksan
maan ylhäisissä oliwat tawalliset, näihin pitoihin etenki
käskettiin. Wirkansa kunnian tahi sukunsa wanhuuden
jälkeen pantiin he näissä istumaan. Ulkonaisesti oli-
wat he toisiansa kohtaan ystävällisiä, mutta heidän syda-
missään kehui kateus ja wiha, jota osoitettiin semminkin
niitä kohtaan, mitkä wanhan tawan mukaan oliwat kauhta-
noihin puetetut ja lujasti paniwat vastaan, kun keisari
käski heidän leikata pois Wenäläisissä tähän aikaan tawal-
lista pitkää partaa, jota keisari ei kärsinyt nähdä.

Itämaissa ja myöskin Wenäjässä on tapa että oltu-
ansa kauan poissa, kun kotiansa tulee perheen isäntä pitää
pidot. Scheremetewin suuri ja kunniallinen wirka antoi
aawistaa, että tekemänsä pidot tulisiwat mitä suurempia.
Scheremetew käski näihin pitoihin ystäwiään ja toweriaan,
joita hän vuosikausiin ei ollut nähnyt. Kaikkia ystäwiään
hän ei käskenyt; ainoastaan niitä, jotka tiesi olewan kei-
sarin armossa; sillä tänä aikakautena oli keisarin armo
suurin kunnia ja pyrkiminen päästä sen nautintoon suu-
rin töistä.

Päiwänä, jona pidot oliwat pidettawät, tuliwat ruh-
tinaat Menzikow, Galitzin, suuramiraali Apraxin, kenraa-

lit Buteniew, Woronzow ynnä muita Pietari keisarin ystäviiä kauniisti pyntätöissä refilöissä, mitkä tawan mukaan oliwat rakennetut mikä karhun, mikä leijonan, peuran tahi muun metsä-eläimen kaltaisekfi, peräksyhtäin ajaen Scheremetewin hoviin. Sotamarsalkki tuli portaalle wieraitansa vastaan, wei heitä pitkän, kalliilla matoilla kaunistetun etusalin läpi pitosalihin, jossa merenä walea, hobtaen tuhansista kynttilöistä ja tuhansin kerroin kerrottuna seinillä rippuwista peileistä, oli heitä vastassa. Mutta syvästi kumartaen saatti Scheremetew salaneuwoiset firjoituskamariinsa, jonka owet, wiimeisen sisään tultua, itsestään meniwäl kiini.

Ei ole maailma koskaan saanut tietää tyyni kaikkia, mitä tässä salaneuwoiskunta päätti, mutta tärkeimmät seikat, joita tässä ehkä mietittiin, näkhywät sittemmin keisarin retkistä.

Yökfi oli ilta muuttunut kun salaneuwoiskunta astui saliin, jossa kaikki oli kullalla ja hopealla kaunistettu. Luksuemattonia kristallikruunuja riippui katesta, ja walo oli niin kirkas, etteiwät ensin saattaneet eroittaa ihmisten joukosta howin rouwaa, ehkä tämä heitä terwehtiäksensä oli koroitetulle istuimelle nousjut. He istuimat sitten, kun oli terwetuliaisikfi heille suolaa ja leipää tarjottu, pöydän ympärille, missä ei puuttunut mitään herkullista. Sitten kulki malja miehestä mieheen, josta kultaigesta astiasta ilo ja riemu nousi nousemistaan. Namu puoleen hötä pöydän ympärillä istuttuaan nousiwal he wiimein.

Silloin soitti rouwa wäähäisellä kulfakellolla ja kaikkein filmät kääntyiwal oween päin, josta ruusupunaisena nainen astui saliin. Martta — hän se oli — punastui yhä enemmän niin paljon ihmisiä nähdessään. Mutta kun kaikki kummastellen ja ihmetellen filmäsiwal Marttaa, nousi rouwa ja Martan käsiwarta vastaan nojaten, sanottuansa jäähywäisen, jätti hän seuran ja wetäythy pitosalista.

Ruhtinas Menzikow nousi myöskün istumeltaan ai-

loen lähteä pois; mutta sitä ennen tarttui hän vielä kerran maljaan. "Eläköön keisari, eläköön Wenäjän Pietari!" huusi hän ja kiiruhusti tähttyivät kaikkein maljat. Mutta juuri samassa aukeni ovi ja vieraiden juodessa keisarin onnea, astui uusi vieras saliin. Kaikki hämmästyivät tätä miestä nähdessä; nöyrästi kumartuivat he, sillä tämä uusi vieras ei ollut kukaan muu kuin keisari Pietari itse.

"Di katsokaa kuinka iloisia nuo herrat ovat" kuului keisarin ääni. "Kun te täällä riemuiten istutte, olen minä yksinani myrskysisessä yössä kulkenut, katsoen onko kaikki kaupungissa niin kuin olla tulee."

Tätä sanoessaan oli keisari lähestynyt pöytää, mutta herrat seisoivat pelätyh edessä ääneti; niinkuin sotamiehet äksierinki kentällä eivät upsjeriensä läsnäollessa uskalla vaikata sanaakaan.

"Olkaatte iloiset" sanoi Pietari, "minä en ole tullut häiritsemään teidän iloanne" ja keisari oli nähtävästi itsellin nyt iloisella mielellä. Hän istuikse istuimelle, mistä vasta rouwa oli nousnut.

"Tähtä minulle malja, Scheremetew" sanoi hän. "Te herrat! te toivotitte minulle onnea äsken, samaa minä nyt toivotan teille. Baltakunnan hyödyksi olitte vasta koossa Scheremetewin firjoituskamarissa — te näette, että minä tiedän kaikki. Minä kiitan teitä. So eilen tiesin minä tästä kokouksesta sekä sen syistä". Ja keisari, joka yhdellä hengen wedolla oli juonut wiinin, jonka Scheremetew hänen maljaansa oli kaatanut, nousi istuimeltaan. Hänen terävä silmäilyksensä lensi miehestä mieheen, itäänkuin olisi hän tahtonut wakuuttaa itseään, että he kaikki olivat hänen ystäviään. Sitten pannen lakkinsa päähän sanoi hän kääntyen Menzikowiin: "Iwanowitš! Seuraa minua Kremliin, minun on Pietari kaupungista sinun kanssasi wähän puhumista. So ensi päivänä tulee sinun matkustaa Stämeren rannoille" ja Menzikowin kanssa läksi keisari Kremliin.

Muut wieraat seurasivat keisarin esimerkkiä. Ja tus-

fin oliwat viimeiset re'et hewin pihalta käteneet, niin jo portahan ympärillä astioissaan palawa piki sammui. Scheremetewin pidot oliwat pidetyt. — Howin asukkaat lepäsivät unen helmasa.

IX.

Miksi Menzikow aikoo Martan.

Waikoa on kuwata itämaisia pitoja niiden ylöllisyydessä. Se ei ole ollutkaan aikomuksemme, waikka kansaluonne astuu semmoisissa tilaisuuksissa paremmin kun koskaan muulloin katsojan silmiin.

Menzikow tiesi tämän. Hän, joka hywin tunsi kejsarinsa, ja oli oppinut Lefort'ilta semminkin pidoissa, jossa muut wiinin vaikutuksesta puhuiwat, mitä selwinpäin mielellään salassa pitivät, oli nytkin Scheremetewin pidoissa himojansa hillinyt ja pysynyt selwänä. Muut oliwat wiini mielessä nähneet Martan ja ehkä he ihmettelivät hänen kauneuttaan, oliwat he kohta unhottaneet hänen. Toisin Menzikow. Hänkin oli nähnyt Martan, hänkin oli ihmetellyt Martan kauneutta ja suloisuutta, mutta Martan kauneus oli syvästi häneen käynyt. Tyttäreltään, Annaltaan, jota Menzikow yli kaikkia rakasti, oli hän saanut tietää Martasta, kuulla Martan elämän kerrottawan alusta siihen päiwään asti, jona Martta tuli Scheremetewin hoiviin. Ei kumma siis, että hän muita uteliaisemmasti filmäili Marttaa, nähdäksensä oliko Anna oikeen häntä kuwaillut.

"O isäni!" oli kaimis Anna puhunut, "Hän, tuo mieron mailta tullut Martta on enkeli, ei ainoastaan kauneutensa, mutta myöskin sydämensä puhtauden suhteen. Hän on minua kaikissa parempi. Oi isäni! miksi ei ole

Martta minun sisareni! Iwanowna Scheremetew rakastaa häntä niinkuin omaa tyttärtään. Oi isäni, miksi ei ole Martta minun ystävänä!"

Mitä Menzikow kuuli hyllytti häntä yhä enemmän miettimään, miten saada Martan Annalleen kumppaliksi. Kun hän nyt itse näki Martan, näki hän myöskin, ettei Anna ollut tätä naista liikanaisesti kehunut. Ja Menzikow päätti saada Martan Annalleen kumppaliksi. Ruhtinas Menzikow oli mies, joka tiesi päätöksistään totuttaa.

Jonkun päivän kuluttua meni hän yksin Scheremetewin luo. Terwesanojansa sanottua lausui hän naurusuin: "Mistä ajasta saakka olet sinä minua kohtaan muuttunut? Ennen et sinä salannut minulle mitään; nyt on toisin!".

Scheremetew katseli pitkään ruhtinasta, ei tietäen miten selwittää itselleen tätä lausetta. Mutta Menzikow antoi itse kohta selityksen ja Scheremetew ymmärsi, että kysymys tässä oli Martasta.

Menzikow lateli sitä tätä toivoen päivän walossa saavansa nähdä Martan. Hänen toivonsa toteutui, kun tämä rouvan kanssa salin poikki kulki ja Menzikowin täytyi itselleen tunnustaa ei ikinänsä ennen nähneen kauneudessa Martan wertaista.

Hän ei enää salannut ystävälleen, mitä warten hän oli tullut.

Wenäjässä, jossa kuten suuremmissa tahti vähemmässä määrässä koko maailmassa ihmisen korkein maallinen onni riippuu kunniaista, kuuluisasta nimestä ja mahdollisuuden mukaan suurimmasta wirasta, oli helppo tietää miten sydämiä voittoa. Ja taidollinen näissä asioissa oli Menzikow! Scheremetew tosin rakasti Marttaa, mutta samaten kun kenraali Bauer, hän Marttaa enemmän rakasti kunniaa ja suuruutta, ja asiain näin ollessa Scheremetew ei lauan miettinyt enenkun oli päättänyt luopua Martasta. Myöskin rouwansa täytyi siihen suostua, ehtä jäähyväishetki oli katkera ja rouwa khyneleitä wuodatti, sillä omana lapsenaan oli rouwa pitänyt Marttaa. Mieheensä onni oli

hänelle kallis, jottei hän ajatellutkaan kruweta Menzikowia wastustelemaan, sillä hän tiesi, että Menzikow taisi kohdella Wenäjän suuria kuten orjia. Hän luopui siis Martasta, mutta katkerasti itki Martta kun hän erkausi Scheremetewin huoneesta, jossa hän lapsena oli elänyt ja jossa hän oli kaikille rakas. Hän muutti Menzikowin howiin, jossa Anna ilolla otti häntä sisarena vastaan.

Menzikowin howissa eli nyt Martta ja siellä kypsi hänen hymärryksensä. Sen hawaitsi ruhtinas kun pitemmän aikaa poisja Moskowasta oltuaan palasi sinne takasin. Ehkä tämä hawainto ei isällistä rakkautta hywäillyt, täytyi hänen tunnustaa, että Martta oli kaikissa Annaa etewämpi. Mutta tuo yhä waan ylltytti häntä seuraamaan aikomuksiaan, joita hän tähän saakka oli pian itseltäänkin salannut. Hänellä oli tiedossa, että Pietari keisari monet tunnuit yksinään kulki Kreml'in kauniissa howissa ikäänkuin uneksien. Hän tiesi, ettei Pietari tässä ajatellut sotaakaan eikä rauhaa, waan että rauhattomuus ja lewottomuus asui keisarissa. Ihmistuntia Menzikow oli, kun viime retkellä seurasi keisaria, tullut tuntemaan mihin nämä ajatukset kallistuiwat ja tämä tunteminen antoi Menzikowille paljon ajattelemista. Menzikow näki, näet, että keisarin sydän kaipasi rakkautta ja täksi rakastawaiseksi sydämeksi oli hän aikonut — Martan.

Raiken kowuutensa alla, ehkä maallinen kunnia oli elämänsä päämaali, jota woittaaakseen ruhtinas saatti pyhimätkin asiat halpana pitää, oli Menzikow rakastawa iä, jolle ei Annansa onnea mitään korkeampaa maailmassa ollut. Hän tiesi Annansa sydämen kiinitetyksi hänen nuoruutensa leikkikumppaliin ruhtinas Galitziniin, jota hän omiana poikanaan rakasti. Menzikowin suurin isällisin toivo oli saada alttarin edessä näitä nuoria kerran pariskuntana siunata ja sitten niiden tykönä wanhat päivänsä wiettaa. Mutta samassa pelkäsi Menzikow, että keisari, kun Anna kohta oli sen iän saamuttanut, jona hänen oli ulos maailmaan astuminen, saattaisi rakastua tähän hä-

nen tyttärensä. Kun tämä ajatus häneen nousi, vapisi hän, sillä kunnian pyhyydessä hän ei niin kauas mennyt, että olisi suonut voittavansa tätä lapsensa keisarille jalkavainoksi antamisella.

Dutoa ei ollut, että keisari usein tuli ruhtinainsa luo ilman mitään keisarillista kunnian merkkiä. Usein oli hän milloin niin päähänsä pisti, tullut Menzikowin luo. Semmoisena hetkenä — niin ajatteli Menzikow — on hänen ensikerran näkeminen Martan.

Kun Pietari eräänä päivänä, jona ensinkään ei Menzikow osannut häntä odottaa, astui tämän työkamariin ja siellä tapansa mukaan oli istunut lasisen oven wiereen, josta sopi näkemään, mitä lähimmäisessä kamarissa tapahtui, tuli Martta ujoudesta punastuneena tarjoamaan tunte mattomalle wieraalle etelämaan suloisia hedelmiä. Pietari oli ottanut hedelmän, josta paljon piti, hopea astialta, kun hänen silmäilyksensä sattuiwat näkemään niitä vähäisiä käsiä, jotka kantoiwat lautaista ja sitte ihanan Martan poskia. Tson aikaa silmäsi keisari Marttaa; oli kun olisi silmäilyksensä häneen tarttuneet. Keisarin otja oli ollut rhyppyinen; wähitellen suoreniwat rypyt, kun oli kysynyt Martalta tämän nimeä ja sukua ja keisarin katsanto muuttui leppyyiseksi kun oli kuullut Martan ujut wastaukset. Mutta ehkä Martta oli keisarin sydäntä liikuttanut, Pietari kumminkin muistaessansa keisarillista arwoansa kohta loi silmänsä Menzikowiin huolimatta Martasta. Kloisesti kiitti hän ruhtinasta tämän toimista waltion työssä ja — Menzikow hawaitti sen — Martta oli woittanut keisarin suosion.

"Kuka on tuo kaunis nainen, jonka ensikerran näen luonasi!" kysyi keisari Martan pois mentyä.

Menzikow kertoi nyt, miten hän Scheremetewin luona oli nähnyt Martan, joka oli muuttanut hänen howiinsa Anuan kaswinhumppaliksi. Sitten kertoi hän, mitä tiesi Martan edellisestä elämästä. Uteliaasti kuunteli keisari ja kun Menzikow lopetti kertomuksensa, huusi hän, innostuneena:

"Kaunis, kaunis on hän, kaunis, ihana ja suloinen. En ole ikänä hänen wertaistaan nähnyt. Onko henkensä lahjat, Mikailow, yhtä suuret kun hänen kauneutensa? Onko sydämensä vapaa rakkaudesta? Vastaa, minä olen päättänyt ottaa hänet hoviini. Sinä tiedät, Mikailow, että minä olen kiivas ja kova asioissa, jotka koskavat valtakuntaani ja kruunuani ja nyt — sinä tunnet minua — en minä liikutuksesta saata tässä istua. Jos hän saattaisi rakastaa minua, tuo nainen, olisin minä löytänyt sen, jota monet ajat olen hakenut. Eudossia, kirottu puolisoni, ei ole koskaan minua rakastanut, hänen sydämensä on aina ollut tunnotoin, hän ei ole koskaan hymyrtänyt minua; minun sydämeni on hänestä luopunut."

Menzikow kuunteli iloisena keisarin puhetta. He miettivät sitten, miten voittoa Martta keisarille. "Jos minä keisarina astun hänen eteensä saattaisi hän minua pettää!" sanoi Pietari. "Minä tahtoisin, että hän minua itseni tähden rakastaisi." Martta ei tuntenut keisaria, siihen nojautivat he. Ja he päättivät, että keisarin oli alhaisena sotaupseerina hakeminen Martan rakkautta.

Tästä päivästä oli keisari ruhtinaansa luona joka-päiväinen vieras. Martan sai hän aina nähdä, sai puhutella häntä, sai itse oppia tuntemaan, mitä Martan sydämessä asui. Menzikow ja Anna huomasiivat kummastellen, miten keisarin muoto aina waan wetäysi iloisemmaksi ja koko hänen olentonsa leppymäiseksi kuta enemmän aikaa hän oleskeli Martan kanssa. Eräänä päivänä käski keisari Menzikowin tuoda Martan keisarilliseen hoviin.

X.

Marta muuttaa Kremliin.

Kummalliset olivat Martan elämän vaiheet tähän saakka olleet, kummempia häntä vielä odotti. Mietiskellen mitä häntä jo oli kohdannut, istui hän eräänä aamuna ystävänsä Annalle kerteen näkemänsä kummallisen unen, joka hänessä oli herättänyt muistoja lapsuudestaan, kun ruhtinas Menzikow astui huoneeseen.

"Keisari tahtoo sinua tawata, Marta!" oli ruhtinaan tervehdys. "Balmista itsefi seuraamaan minua Kremliin."

Peläten ja ihmetellen, mitä keisarilla saattaisi olla hänelle sanomista, pukeutui Marta kauniimpaan pukuunsa ja seurasi Menzikowia. Vielä enemmän pelkäsi hän kun astuttuansa keisarillisen howin etuhuoneeseen, keisari itse, jota palvelijat nöhrästi kumarsivat, oli häntä vastaanottamassa ja ystävällisesti tarjosi hänelle kätensä. Keisari wei häntä useain huoneiden läpi owelle, jonka esirippu oli kalliista purppura sametista. Tämä samettinen esirippu jakausi kahtia ja kun Marta tuli huoneeseen, seisoi sinä keisari hänen edesssänsä keisarillisessa puwussa. Kaubhtanan, jossa Pietari sisään saattaessansa Martan oli ollut puettu, oli hän heittänyt yltään.

Keisari hymyili ystävällisesti kun Marta keisariksi hänet tuntiessaan heittäysi polwilleen, otti häntä käteen ja nosti ylös pelwosta waalistunutta neitoa.

"Minä näen, että sinä tunnet wierasta, joka Menzikowin luona usein on sinua puhutellut ja siellä monta ihanaa hetkeä sinun kanssasi wiettänyt" sanoi keisari lohduttawalla äänellä.

"Suuri, armollinen keisari" antakaa anteeksi, mitä silloin teitä tuntematta puhuin" oli Martan hiljainen vastaus.

"Älä pelkää, rakas lapsi!" lausui keisari, sinä et teeskennellyt, sinä puhuit, mitä sydämesi tiesi, sinä näytit itsefi semmoisena kun olet. — Niin" — sanoi hän kääntyen

Menzikowiin — "ruhtinaat saawat harvoin kuulla totuutta, heidän täytyy usein salata arwoansa saadaksensa totuutta kuulla; sillä kielittelöitä löytyy, kussa niitä ei luultakaan. Mitä ruhtinas tekee — niin sanovat he aina — on hyvin tehty, Ruhtinaan pahojakin töitä kiittävät he."

Menzikow ymmärsi hyvin keisarin sanoja ja niitä seuraavia silmäilyksiä. Hän astui keisaria asteleen lähemmäksi ja vastasi: "Mikäänne, keisarillinen majesteetti, tuota lausetta yleensä kaikista laskeko, löytyy niitä semmoisia-kin, joille totuus on keisarillista arwoa kalliimpi. Minkä muun kun totuuteni rakkauden lukisin minä syhyksi siihen, että minä tänään olen salaneuwoşkunnassanne etewin."

"Wai Mikailow!" vastasi keisari. "Minun aikomukseni oli sinua muistuttaa, että wastakin minulle totuuden sanoisit." Ja tätä sanottuaan kääntyi hän Marttaan, joka oli keisarin edessä silmiänsä maahan luonut.

"Saatatko sinä minua rakastaa, ihana nainen? jota päivä täällä howissa olla minun kumppalini, minun ystäväni, lohduttajana kun painawa wirkani tekee mieleni raskaaksi? Turhaan olen minä tähän saakka hakenut sinun wertaistasi. Sinä olet se, jota minä olen kaiwannut." Niin puhui keisari, mutta ruusupunaisena seisoi Martta kuunnellen hänen sanojaan.

"Täällä howissani tulet sinä asumaan" lisäsi keisari ja silmäsi hellästi Marttaa. "Niinkuin ruhtinatarta sinua palwellaan ja tässä minun sydämmessäni olet sinä hallitsewa minun puolisonani, eh'et sinä maailman edessä sitä ole. Wastaa minulle, ei niinkuin wastaisit keisarille, waan niinkuin parhaan ystäväsi edessä."

Ja Martta wastasi, wakawasti silmäillen keisaria. "Suuri keisari!" sanoi hän. "Teitä, johon koko maailma luo ihmetellen silmiänsä, rakastan ja kunnioitan minä, sillä minä tiedän, että teissä asuu suuri ja ylewä henki, joka ei muuta etji kun kansanne onnea; minä tiedän että teissä asuu woima, joka woi, ja ymmärrys, joka taitaa kansanne onnelliseksi tehdä. Mikä minä olen teidän rinnallanne!

Suuri oli onneni hywäntekijäni perheessä. Syvästi tunnen minä, mitä alhaisessa tilassa olen uskaltanut, kunteiltä kysyin maita ja länsoja. Antakaa minulle anteeksi, antakaa anteeksi Ruotsalais sotilaan puolisolle, joka luultun upseerin kanssa puhuessaan ei tietänyt kunnioittaa Teisjä keisaria."

Menzikow ei woinut pelwotta nähdä, miten Martan tätä puhuesssa keisarin otta wetäysi ryppyyhin; hän, joka hywin tunsi keisarinsa tiesi, että tämän sydämessä oli wiha nousemaisillaan. Mutta näitä merkkejä edemmäksi ei keisarin wiha päässyt. Hän wastasi wakaawasti, mitä Martta ei luullut saawansa wastaukseksi: "Minä saattaisin armottomuudellani sinua rangaista, saattaisin jättää sinun Kremliin, mutta minä rakastan sinua, minä annan sinulle miehintöaikaa, jonka pituutta itse saat määrätä. Tahdotko ja milloin Pietarin kanssa hywää ja pahaa vastaanottaa, elää hänen kanssansa hänen kuolin päiväänsä saakka?"

Kun keisari nyt kumartui suutelemaan Martan kättä tapasivat hänen silmäilyksensä Martan ja Pietarin filmistä loisti toivo. Martan ilmiesä sitä vastaan wälkkyivät suuret kirkkaat kyhneleet ja waaleana., wapisewana ruhtinaasen nojaten läksi hän huonehesta, jossa elämänsä tulewaisuudesta oli päätetty. —

Tutkinnot siitä liitosta, jonka keisarin oma sisar Sohwia oli keisaria vastaan matkaan saanut, antoivat Pietarille niin paljon tekemistä tähän aikaan, että hän kokonaan näytti unhottaneen Martan. Tämä kuuli hirmustuen welleistä sitä miestä vastaan, joka oli hänelle sydämensä tarjonut. Wawisten oli hän kuullut sitä kowaa rangaistusta, joka kohtasi pahantekijöitä ja että keisari oli ikuisiksi ajoiksi Sohwan wankuteen tuominut, kun parempi tunto ei sallinut Pietarin wuodattaa oman sukunsa werta, ehkä tätä sukulaista ei arwellsuttanut wiedä Pietarilta sekä henkeä että waltikkaa. Nämä wiimeiset tapaukset oliwat sywästi liikuttaneet Pietaria ja rakastetussa Pietarikaupungissaan toivoi hän pääsewänsä pelosta wapaaksi, sillä

Moskowassa ilmestyi ehtimiseen uusia kapinoita, entisten perästä. Pietarikaupunkiin oli keisari moneksi kunkaudeksi paennut. Siellä sai hän nähdä mitenkä wähitellen newasta nousi kaupunki, mitenkä linna rakennettiin ja mitenkä sotailiwoja walmistui. Lähes wuosi oli kulumut, ennenkun halu saada nähdä Martan, jonka kuwa asui keisarin sydamessä, pakoitti häntä palaamaan Moskowaan takasin.

Oli se aika myöskin nyt lopulle kulumaisillaan, jonka Martta oli määrännyt mietintöajaksi. Keisari, Moskowaan tultua, meni kohta Menzikowin luo. "Petrowits! mitä saan minä kuulla, löythykö minulle warjinaista onnea?"

Se päivä oli tullut, jota vastaan Martta pelwolla oli katsellut. Hän rukoili, että keisari sallisi hänen yksinäishydessä wietää tulewaiset kaffi wuorokautta, jotta taisi yhdistää ajatustiaan ja wastata keisarille.

Menzikowin kautta lähetti Martta tämän pyhntönsä keisarille. "Sanokaa keisarille" rukoili hän, "että minä Sumalalta anou woimia olemaan hänelle ansiollinen lohduttaja, kun hän on murheellinen, ystäwä kun hän ystäwyhttä kaipaa, walmis neuwoa antamaan kun hän neuwoa yksinkertaiselta naiselta pyhtää. Mutta sanokaa myöskin, ettei mikään maailmassa saa minua rikkomaan niitä lupauksia, joita minä Sumalan alttarin edessä olen miehelleni ja herralleni antanut."

Hymyillen kuuli keisari tämän Martan terwohydyksen. Hän pani kohta noutamaan howimarsalkkinsä ruhtinas Galitzinin, jolle antoi käskyn Kremlissä wotmistaa Martalle asuman. Pietari, joka tähän saakka oli yöllisyhttä wihannut, ei nyt tiennyt mitään niin kallista, joka hänen mielestään olisi ollut hywä Martalle. "Minä tahotoisin saada maailman hänelle toiwaksi" sanoi hän Galitzinille, "älä säästä mitään."

Tuskin oli kuukausi kulumut, ennenkun ruhtinaat kummastelivat sitä muutosta, mikä oli Pietari keisarissa tapahtunut. Hän ei enää ollut sama rautainen waltias kun ennen, joka kohta wähäisemmästäkin wastointäymisestä

sytytti wihaan. Hän oli nöyrä ja leppynen, sanalla kokonaan toinen kuin ennen. Alussa nauroivat ruhtinaat ja arvelivat: "Ruotsalaisupseerin rouwa on vasta tullut Bremeniin, kyllä keisari pian häneen kyllästy." Mutta kun vuosi kului ja keisari yhä aina oli sama leppynen mies, muuttuivat ruhtinain ajatukset ja he sanoivat: "Tuo rouwa on Wenäjän hyvä enkeli."

Nyt tuli aika, jona Martta sai näyttää ansaitsewansa enkelin nimen. Pietari waipui pitkälliseen tautiin. Tuskat ja kiwut herättivät wanhan luonteen ja julmuuden. Waaktoen wihasta mestautti hän eräänä päivänä Martan nähden howiherran, jonka oli tawannut Martan kamarissa. Muutamana päivänä kuluttua, kun oli wihansa lauhnut ja hän sai kuulla päälääkäriänsä käskeneen tämän howiherran menemään Martan luo pyytämään, että Martta houkuttelisi keisaria juomaan rohtoja, joita keisari oli wihassaan työkönsä heittänyt — niin kätti Pietari käsiin kaswonsa salatakseensa khyneleitään, joita katkera katumus nosti hänen silmiinsä; ja monet ajat kuluiwat, ennenkun hän kehtasi tulla Martan näkywiin. Tämä kun wihdoin sai tietää, mikä keisaria murehutti, meni hänen kamarinsa waaleana, puetettuna Pyhän Spiridoniluostarin nunnain pukuun ja laskeusi keisarin eteen polwilleen. Silloin ilmoitti keisari, ettei hän ilman Martattaan taitanut elää ja tässä teki hän nyt juhlallisen walan, että luopuisi kiiwaasta pikawihaisuudesta, eikä koskaan wihassa allekirjoittaisi ainoatakaan luolintuomiota. Ja tästä päivästä saakka oli Pietarin elämän päätarkoitus hyvä ja oikeutta maassansa woimassa pitäminen, sekä oikeuden ja kohtuuden mukaan maatansa hallitseminen.

XI.

Miksi Pietari aikoi Martan.

Pietari keisari oli sydämestänsä rakastanut Marttaa. Se ei enää ollut kenellenkään salassa. Tämän takaa oli hän tarjonnut Martalle, sillä rakkautensa suuruutta nähtäen, keisarillisen kruunun ja pyytännyt hänen puolisooseen. Martta ei miellynyt kruunua. Turhaan rukoilivat häntä ruhtinaat Menzikow, Galitzin, sotamarsalkki Scheremetew, Apraxin ja muut Venäjän ylimykset nöyrästi, ehkä wiha ja kade kiehui heidän sydämissään, vastaanottamaan Pietari keisarin tähden hänelle tarjottua arwoa.

"Suolemaan saakka kunnioitan minä keisaria ja niin kauan, kun minä elän, ei ystävähyteni hänestä luowu" vastasi Martta, "mutta Kksel Fersenin puoliso minä olen. Jumalan alttarin edessä hänelle antamia lupauksia en minä saa, enkä uskalla rikkoa." Niin puhui Martta Menzikowille, kun tämä etelään lähtemäisillään kävi Martalle jäähyväiset sanomassa.

Ehkä Menzikow oli vastaanottanut keisarin viimeiset käskyt ja oli valmis matkalle lähtemään, meni hän Martan tyköä suoraan keisarin työkamariin.

Kummastellen silmäsi häntä keisari, joka luuli hänen olevan useita peninkulmia Moskowasta. Mutta ennenkun keisari oli ennättännyt mitään kysyä alkoi Menzikow: "Majesteetti!" sanoi hän. "En olisi uskaltanut tulla luoksenne, ellei teidän hyötynne ja onnenne olisi minua siihen pakoittanut ja ollut suuremmasta arwosta, kun ne toimet, joita minulta pääkenraalianne odotatte."

"Sano suoraan asia!" lausui keisari "aina sinä pitkillä esipuheilla wäsyttät kormiani. Mikäs on, Petrowits?" ja keisari katsoi uteliaasti, mutta kowilla silmäilyksillä ruhtinasta.

"Minä luulin saattawani sanoa, miten voisitte saada Martan omaksenne. Naisen sydäntä on vaikeampi ym-

märtää kun vihollisten sywimpiä ja salaisimpia hankkeita olette itse nykyään sanoneet. Vihollisten kanssa te kyllä toimeen tulette, kirkia herra. Minä luulen, että teillä on filmisä sydämenne, kun niiden kanssa taistelette. Toisin on naisten laita, niitä on pahempi voittaa; sillä toista kufee mies naisten filmisä, toista seisoo niiden sydämen sywässä salassa kirjoitettuna. Teidän kaunis ystävänne en, uskokaa minua, sotinut sydämensä sywyhydessä monta karempaa sotaa, kun te koskaan sotakentällä, ja hänen salaiset voittonsa ovat olleet suuremmat kun teidän kuuluisimmattin. Mikä toinen olisi puolestaan sanonut pois sen arvon, sen kunnian, jonka te useimpia kertoja olette hänelle tarjoneet? Juuri uskonsa lujuus arwotointakin puoliso- tansa vastaan on sydämensä arwaamattomasta ylewyhydestä suurin todistus; ja juuri tuo puoliso on se este, joka on teidän ja teidän onnenne välillä. Lähettäkää siis, armollinen keisari, lähettiläitä jos'ainoiaan Ruotsalaiseen leiriin kysellemään tätä Terseniä. Luultawasti on hän jo kuollut, tahi jos hän elää, ei hän kumminkaan mah- tane olla semmoinen raakalainen, että hän, kun kuulee minä kunnian entinen puolisonsa on saawuttawa, tämän eteen minkäänlaista estettä panisi."

"Tuota, mitä puhunut olet, olen minäkin näinä ai- koina miettinyt" ja keisari hymyhili armollisesti uskolliselle ruhtinalleen. "Se onkin ainoa keino, joka minulta enää on koettamatta. Mutta ennenkun tuohon keinoon ryh- dymme, tahdomme ensin matkustaa Bultawalle, jossa wel- jeni Kaarlo tahtoo meille walmistaa tappelun, kuten Aleksanteri muinen Dariolle. Mutta kuka takaa etten minä siellä voita kaksi voittoa: Kaarlen, — sillä jos hän on Aleksanteri oleminaan, en minä ole mitään Dario — ja Martan sydämen. Martta, tuo sielun ylewyhyden ja awu- jen esimerkki menneille, olemille ja tuleville ajoille, ei tahdo lastea minua hänettänsä menemään sodan waaroihin; hän seuraa minua ja siitä näen minä, etten ole hänelle aiwan halpa ja mitätön."

Ruhtinas Menzikow läksi työkammarista, jossa keisari vielä pitkän aikaa kulki edes ja takasin. Wihdoin seisahd-
tui hän äkkiä ja käski etuhuonehessa seisowan palvelian il-
moittamaan, että hän oli aikeessa mennä rouaansa — se
nimi oli keisarille mieluisin — puhuttelemaan.

Kunian osoituksella niinkuin ainakin astui Martta
keisaria vastaan huoneensa kynnykselle keisarin käskyjä
kuuntelemaan.

"Sinulle, rakastettu, ei Wenäjän itsewaltiaalla ole käs-
kyjä antaa, waan hän tulee rukoilemaan sinua" sanoi kei-
sari ja tarttui liikutettuna Martan käteen: "hän rukoilee
sinua etiet huolessasi hänestä itseäsi unohtaisi. Sinä tah-
dot seurata minua jotaan; minun murheeni, minun huo-
leni owat sinun, sen näen minä. Kunnioittaen sinun san-
kari sydäntäsi en ole sinulta pyhntöäsi kieltänyt. Mutta
nyt, kuule kumminkin rufoukseni. Älä katso mitään ylölli-
seksi, jota sinulle matkasi huwitteeksi olen walmistanut.
Galitzinille, joka meitä seuraa, olen minä käskyjäni anta-
nut. Do Martta, jos huoltani ylönkatsot, teet sinä minun
murheelliseksi."

Kun keisari lakkasi puhumasta, sanoi Martta, jota kei-
sarin hywyys suuresti liikutti: "Ottakaatte sywimmän kii-
tokseni kaikista, millä minua olette täällä kohdelleet ja
etenki siitä hywäntahdoisuudesta, jota taasen osoitatte al-
haista vastaan. Mutta minusta älkää huoliko; waro-
kaatte omaa henkeänne, joka niin monille miljoonille on
kallis ja jota ilman minunkin elämäni täällä ei olisi mis-
tään arwosta."

"Minun welwollisuuteni" sanoi Pietari, joka ihastui
Martan wiimeisistä sanoista" wie minulta thyni ajan.
Minun tulee huolta pitää siitä, että poisä ollessamme
täällä kaikki on rauhallista; myöskin uudesta tulewina ai-
koina kukoistawasta pääkaupungistani on minulla huolta
pitäminen. Loput aikani wie sotamietinnöt ja sisälliset
maan asiat. Minua katiwataan joka paikassa; mutta täällä,
Martta, sinua vielä enemmän katiwataan kun minua. Ole

kumminkin lohdutettu. Istävillesi ei täällä tapahdu mitään pahaa, waikka eivät pitkään aikaan saa nähdä sinua. Zää hywästi nyt. Sumala warjelloon sinua huomiseksi."

Näin puhui keisari hylön hellästi, mutta Martta tunsi nyt sydämessään kummallisen tunnon. Keisari suuteli häntä otsalle ja silitti hänen kullan keltaisia hiuksiaan niinkuin tapansa oli ja wetäysi työkamariinsa. Siellä odottivat häntä jo monet ruhtinaat, jotka olivat tulleet keisarin käsityjä tiedustelemaan.

Seuraavana aamuna, kun aurinko ensi sätehillään kultasi Siwanin kirkontornin, lensiwät komeat waunut, joita isot kauniit mustat hewoiset weti, Moskowan katuja pitkin etelään päin. Waunuisa istui Pietari ja Martta. Zälessä seurasi keisarin joukko. Kaikki tekivät nyt kiiruutta Pultawaa kohden, jossa kohtalo niin kummallisesti oli toteuttawa keisarin aawistuksia.

XII.

Pultawan tappelu.

Leirissänsä lepäsi kuningas Kaarle kahdestoista Pultawa kaupungin edustalla. Ensipäiwänä Toukokuuta oli hän ruvennut kaupunkia piirittämään. Piiritystyö käwi huonosti sillä Ruotsalaisilta puuttui ruutia ja kuulia, jotta heidän täytyi käydä usein noukkimassa lyijyä, jota Pultawan kaupungista oli ammuttu, sitä nudestansa lähettääseen wihollisiansa vastaan. Siihen lisäksi olivat Wenäjän sotajoukot lähestyneet kaupungille awuksi. Keisari Pietari näki nyt wihdoin hetken tulleeeksi, jona jos milloinkaan taitaisi woittaa Kaarlen. Mutta hän ei nyt, kuten ennen Marwan luona, tahtonut panna kaikki onnen nojaan. Hän wartoi hetkeä, joka hänelle oli wähimmillä waiwalla antawa wihollisensa. Hän wetäysi samalle rannalle Worsklan

jokea, missä Ruotsalaiset seisoiivat. Hän pääsi sinne onnellisesti; ja nyt päätti Pietari, jos jiksi tulisi, uskaltakenttätappelun. Koko Kesäkuun marssivat Venäläiset edestakasin, mainitun joen rannoilla rakentaen walleja ja patteireita, kunnes wihdoin päivä lähestyi, jona pohjan waltaiset hallitsijat sattuiwat yhteen.

Pietarilla oli ilma ollut kunnis matkustaa Moskowasta. Leirissään, noin kahden tunnin matkaa Pultawasta, lepäsi hän waiwoistansa. Itse nähtiin hän sitte pääkenraalina joka paikassa walwoen, että kaikki oli kuten olla piti. Wäkeä oli häneltä ylönsä hirmuisesti kaatunut siltaa laittaessa Worsklan joen yli, mutta siitä ei Pietari pitänyt sanottawasti. Hän tiesi, ettei hän suuritta wahingoitta taitanut woittaa sitä, jota tähän asti oli häntä ylönkatsonut. Hän tiesi että Kaarlen tie kulki Moskowaan ja hän hymmärsi hetkien tärkeyttä. Natjureitaan oli Pietari asettanut kahden metjistäön wäliin kentälle; mutta metjistäöt, jota ankarat tykistöt puollustiwat, oliwat hänen jalkawäkeänsä täynnä.

25 päivänä Kesäkuuta marssi Ruotsalainen sotajoukko leiristään tarjoten tappelua Venäläisille. Pietari ei huolinnut tästä; hän odotti nimipäiwäänsä, johon oli ainoastaan neljä päiwää. Ruotsalaisten täytyi wetäytyä takasin leiriinsä, missä heillä oli puutos kaikista. Mutta uljaana ratsasti Pietari antamaan kenraaleilleen käskyjä ja kiihottamaan wäkeänsä. Usein nähtiin Maritta hänen wieresensä.

Kaarle tускаantui. Mita meni häneltä hukkaan, kun sitä wastoin puute yhä tuntuwammasti kohtasi omiansa. Hän päätti karata Venäläisten päälle ja tappelu päiwäksi määrättiin 28 päivä Kesäkuuta 1709.

Tämä päivä alkoi. Rehnskjöld Ruotsalaisten puolella oli pääkenraali. Rumingas, joka edellisessä tappelussa oli saanut haawan jalkaansa, antoi kantaa itseänsä sotilaiden luo. Utahämärästä oliwat nämä seisoneet määrättyillä paikoillaan. —

Uffel Sparre ja Kaarle Roos olivat ensimmäiset, jotka väkensä kanssa marssiivat Venäläisiä vastaan. Heidän tyhönsä oli valloittaa Venäläisten pattereita. Sparre onnistui aluksi; ja tämä onni sai kreivi Piperin, joka ratfasti kuninkaan wieresä, lausumaan: Herra, takokaatte niin kauan kun rauta on kuuma. Creutz sai käskyn samota Venäläisten päälle, joita Sparre oli saanut hajaantumaa. Mutta äkkiä sai hän, kuten myöskin Lewenhaupt, joka jalkawäen kanssa rhynisti kaksi patteria, käskyn seisahtua. Tähän käskyn oli syynä se, että Roos oli joutunut ahdingoon, jottei woinut käyttää niitä kuusi pataljoonaa, joita hän komensi. Kun nyt Ruotsalaiset seisahtuivat, saivat Venäläiset tilaisuuden järjestäytyä. Kun sittemmin Roos uudestaan koetti rhynnistää edesjämä olivat patteriat, lyötiin hän kahdesti takasin ja kadotti paljon wäkeä. Tällä ajalla oli Ruotsalaisten pääjoukko marssinut hänen siwutsensa. Keisari huomasi tämän ja Menzikkow sai käskyn 10,000 miehellä samota Roosin ja Ruotsalaisten pääjoukon väliin. Lewenhaupt sai samalla käskyn rientää Creutzin luo ja samassa oli onni, joka tähän asti oli hymyillyt Ruotsalaisille, kääntynyt Venäläisten puolelle. Kello oli silloin noin 9 aamulla.

Ruotsalaisten ja Wenäjän sotawoimat seisoiwat nyt wastatusten. Lewenhaupt jalkawäen kanssa samosi nyt Venäläisiä vastaan. Ylön hirweä ampuminen alkoi Wenäjän puolelta. Ruotsalaisten ruuti oli kastunut entisissä marsseissa ja laimistunut. 4,000 Ruotsalaista löysi tässä rhynnistössä surmansa. Tappelu tuli nyt yleiseksi. Missä pula oli kowin siinä nähtiin Kaarle XII. Kanonan kuula löi hänet kumoon. Mutta kuula ei häneen sattunut ja kipeästä jalastaan huolimatta antoi hän uudestansa kantaa itseänsä kowimpaan pulaan. Ruotsalaiset nähden werisen kunninkaan sa tappeliwat kun leijonat. Mutta nyt nähdesjänsä Ruotsalaisten epäjärjestyksen samosi Pietari keisari heitä vastaan joka haaralta. Hän lähetti Martan, joka tähän saakka oli hänen siwullansa ratsastanut, sota-

marfalkki Scheremetewin kanssa tappelurivien taakse ja huusi: Pyhä "Orjänä ja minun oikenteni", joita sanoja tuhannet kertoivat. Pyhä likemmäksi Ruotsalaisten päälinnoitusta wetäysi tappelu. Nämä walloitettiin wiimein ja nyt ei ollut itsellä kuninkaalla neuwoa tarjona. Pietari ratsasti riviensä wälistä, hänen lakkinsa läpi ammuttiin, hän ei siitä huolinut. Martta nähtiin taasen sotilaiden keskellä Pietarin siwulla. Menzikowinkin alta oli ammuttu kolme hewoista. Tätä intoa, tätä miehuullisuutta sai Pietari kiittää voitostansa.

Kaarle XII oli voitettu. Kõhtalonsa edestä pakeni hän huonoilla rattailta ja häntä seurasi ainoastaan muutama rakuuna. Yön tullessa eneni tämä joukkonsa muutamaksi tuhanneksi mieheksi.

Wähän wiidettä tuntia oli tappelu kestänyt, joka rikoi Kaarle XII wallan ja teki Pietarin, joka historiaassa "Suureksi" kutsutaan, suurimmaksi haltiaaksi, mitä siihen aikaan Euroopassa löytyi. —

Hirmuiset oliwat molemmilla puolilla wahingot, mutta tuntuwimmat Ruotsalaisten. Koko sotajoukkonsa oli hajoitettu. Kreivi Piper, Kaarlen ensimmäinen ministeri, sotamarfalkki Rehnskjöd, kenraalit Lewenhaupt, Schlippenbach, Rosen, Stachelberg, Creutz, Hamilton ja 59 korkeempaa upsieria, joiden seassa eräs Württembergin prinsikin ja 18,700 miestä oli Pietari Suuren voitto tässä tappelusssa, jonka pääjohtaja hän itse oli ollut. Pietari oli iloinen.

Suuren urhollisuuden oli Martta tässä tappelusssa osoittanut. Mutta kumminkaan ei saanut keisari, kun seuraavana päivänä meni tappelutannerta katsomaan, häntä mukaansa sinne. Martan hellä sydän ei saattanut nähdä siellä olevaa surkeutta, eikä kuulla henkitorehissa olevien sotahvien walitushuutoja. Mutta kun keisari oli kokoon kutsunut wangitut upsierit ja käski Martan seurata sinne, jossa nämä oliwat, ei ollut Martalla tuota vastaan sanomista.

He astuiwat telttiin. Kloiten filmäsi Pietari wanke-

jaan, joita samalla surkutteli; sillä yhdeltä puolen, voitettuaan näin kuuluisia ja uljaita sankareita, ei hän saattanut muuta kuin riemuta, mutta toiselta kannalta asiaa katsoen, järvi hänen sydäntänsä, kun näki näitä uroita, näitä voittamattomia nyt wankeudessa. Hän huokaen lausui: "Kunni on voitto, mutta suurempi teidän kunnianne tuossa. Minun voittoni on minun kunniani; mutta minun kunniani suuruus riippuu näistä uroista, jotka tähän saakka ovat olleet voittamattomia." Sitten puhui hän muutaman sanan Kaarlesta, jota hän ehkä vihollinen rakasti ja kunnioitti.

Keisarille nimitettiin sitten Ruotsalaisten vangiksi otetut korkeimmat upseerit. Niiden seassa mainittiin myöskin kreivi Fersen.

"Fersen!" kertoi keisari ja silmäsi Marttaa. Mutta kun ei tämä nähnyt häntä tuntewan, kysyi keisari: "Onko Ruotsalaisessa sotawäessä toinen Fersen nimellinen?"

"Minulla oli weli, kuminkaan henkirakuuna, majori Alfel Fersen. Hän ammuttiin eilen kuminkaan wierestä juuri kun tämä löyettiin kumoon."

"Oliko tämä welsjenne nainut?" kysyi keisari innokkaasti.

"Oli" wastasi Alfelin weli. "Hän jätti jälkeensä rouwan ja kaksi lasta."

Martta oli lähestynyt, kun kuuli Fersenin nimen. Nyt kuultuaan wangin viimeisiä sanoja waaleni hän ja surullisesti katseli hän Ruotsalaista upseeriä.

"Kertako waan oli welsjenne nainut?" kysyi keisari tiivaasti.

"Minä muistelen kuulleeni, että hän oli nähnyt Sitwalaisen naisen, johon hän nuoruutensa innoissa oli rakastunut; mutta tämän niinkutsutun ensimmäisen rouwansa saivat Teidän Majesteettinne sotaherrat waltaansa ja mihin hän sittemmin on joutunut, siitä ei tiedä kukaan.

Siljainen, mutta surullinen oli se huokaus, joka puh-

kesi Martan rinnasta kun hän tämän kuuli. Martta oli jo paljon maailmassa koittanut; hän oli koettukseen alla oppinut hillitsemään niin siirunsa kun ilonsa, niin mureensa kun riemunsa. Hän lähestyi upstieria lifemmäksi. Hänen sydämensä kova tykytyks ei kuulunut, eikä näkynyt nyt että entistä kiiruummin veri juoksi hänen suonissaan. Kun hän puhui Fersenille, ei mitään osoittanut sitä katternutta, joka asui hänen rinnassansa. Wakawalla äänellä sanoi hän: "Kreivi, me tiedämme mihin teidän weljenne ensimmäinen puoliso on joutunut. Me tiedämme sen! Hän, Sitwalainen neito, jonka Jumalan alttarin edessä, ihmisten edessä weljenne Aksel otti waimokseen ja hänen semmoiesena tunnusti, hän, tuo orpo nainen, joka niin hellästi Akselia rakasti, hän seisoo tässä — hän on — — minä! Alttarilla tehdyt lupaukseni olen minä pitänyt, minä olen ollut hänelle uskollinen puoliso. Kun hän liittonsa rikkoi pidin minä liittoni vielä. Hänen kuwansa asui minun rinnassani kun hän toista morsiamena, puolisona syleili Mutta nyt."

Martta lopetti puheensa; weti formesta formuksen, sen antaen Fersenille, lausui hän: "Ottakaa tuo! alttarilla Aksel sen minun formeeni pani. . se sopii nyt paremmin hänen hautaansa, kun minun formehenj. Aksel rikkoi liittonsa; Akselin haudassa on hänen formuksensa sia." Kyyneleet nousivat nyt Martan silmiin; hän ei enää woinut niitä pidättää. Hän ehkä tuossa muisti, silmäileksään tyhjää sias, missä formus oli ollut, entisiä aikoja, nuoruutensa ihanaa rakkautta, rakastettua Akseliaan; wai oliko kyynele pyhitetty hänelle kuolleena, sammuttava sen lemmen, jonka Aksel muinen oli nuoren neidon sydämessä synnyttänyt. Ken woi tietää, mitä Martta tuossa ajatteli. Hän kääntyi nyt, ääneti wähän aikaa seisottuaan, keisariin:

"Sydämeni on nyt minun omaisuuteni, sitä ei enää wala sido. Se, jonka sydämeni oli, rikkoi walansa ja — nyt on hän eläwitten seasta kadonnut."

XIII.

Rahwaan tytär miljoonain hallitsia.

Martan sanat olivat kummallisia tunteita herättäneet kaikissa. Yhäisensä, korkeana, sanomattoman kauniina seisoi hän tuossa.

"Nyt, korkea herrani ja keisarini!" sanoi hän wihdoin lanteen polwilleen keisarin edessä, "saan minä sydämessäni antaa sias rakkaudellentien. Tähän asti olen minä teitä enemmän kunnioittanut kun rakastanut. Tänä suurena päivänä, josta tulevaisuus aina on puhuva, jota aina muistawa, heitän minä itseni kokonaan teidän käsiinne. Ja ellei orpo rahwaan tytär ole teille halpa, tahdon minä tuolin-päivääni saakka teitä herranani ja puolisonani rakastaa ja kunnioittaa."

Syvä hiljaisuus vallitsi nyt taasen huonehessa. Mutta wihdoin, kun kaikki kummastellen myhkinä seisoiwat, sanoi keisari: "Nähtää tässä keisari Pietarin puolison, joka tänään Katarinan nimellä astuu Wenäjän keisarilliselle istuimelle, ja johon minä kirkkomme esimiehenä alttarin edessä tahdon sitoutua."

Ruhtinas Menzikow oli ensimmäinen, joka astui esiin onnea toiwomaan ja alamaisuuttansa osoittamaan keisarin puolisolle. Häntä seurasi sotamarsalkki Scheremetew, amiraali Apraxin, ruhtinas Galizin ja viimein myöskin kenraali Bauer, jolle Martta sanoi muutamia ystävällisiä sanoja.

Pietari kääntyi sitten Ruotsalaisten ministeri Piperiin ja Württembergin prinsssiin: "Kertokaa waltioyhtymyksillenne, mitä tänä päivänä olette nähneet. Sanokaa kuningas Kaar-
 lelle, jota minä sydämeistäni surkuttelen, minun olleen ilois-
 sen siitä, että olen woittanut tappelussa maailman suu-
 rimman sotapäällikön; sanokaa että olen iloinen, enkä häpee-
 tunnustaa, että minulla oli kolme wertaa enemmän sotila-
 laita tappelussa kun hänellä. Mutta älkääät salatko, että
 tämä iloni on Wenäjän keisarin; sanokaa myös että Pie-

tari ihmisenä on iloinen, että hän voitti suuremman aar-
teen Bultawan tappelun jälestä, että hän voitti puolison."

Keisarin tätä sanottua wiettiin wangit ulos, ja huone-
hessa olivat pian keisari ja Martta kahden. Kynhnelissä
filmäsi Martta keisaria. Hän kätki käsiin kaswojansa, loi
fitten filmiänsä taiwasta kohden. Marttana, rahwaan tyt-
tärenä laskeusi hän polwilleen. Hän rukoili. Keisari ei
häirinnyt häntä. Myöskin hän kiitti Sumalaa.

Kun Martta nousi, tarjosi hän kätensä Pietarille.
Martta oli muuttunut Katarinaaksi; Rahwaan tytär mil-
joonain hallitsijan puoliso — itsekkin miljoonain hallitsiaksi.

Oli muutama wiikko kulunut. Pietari ratfasti Moskow-
wan kaupungin sisään ja hänen woittoisa sotawäestönsä
seurasi häntä. Mutta Pietarin wieresssä ratfasti lumi-
walkean hewoisen selässä kauneudessaansa loistawa Kata-
rina. Kullattu oli satula, jonka päälle hän istui; kultaiset
oliwat jalustimet, joissa hän piti pienet jalkansa. Kaikki
kellot soittiwat; kaikki ihmiset tuliwat keisaria vastaan.
Mutta suoraan Metropolitaani kirkolle ratfasti Pietari ja
lukemattomilla ristillä kaunistetun alttarin edessä kihlasi
Moskowan arkimandrita keisari Pietarin ja Katarinan.
Tuhannet tykit ilmoittiwat, että Wenäjän keisarilla oli
waltioistuimellaan puoliso.

Moni nainen oli ylpeästi kulkenut keisarin wieresssä
tuossa. Niitä ei Katrina ollut. Ujosti loi hän alas fil-
miään ja nöyränä astui hän alttarin luo, vastaanotta-
maan papillista siunausta. Kun hän jo oli alttarin eteen
astumaisillaan, jossa pappi odotti, nähtiin wäkijoukosta
waimoihminen kiiruusti lähestywän häntä. Tämä tul-
tuaan Katarinan wiereen tarttui hänen hameensa palteisiin,
joita hän suuteli. Katarina filmäsi tuntematonta; joskus
ennen muisti hän nähneensä häntä, mutta milloin ei hän
osannut sanoa. Waan waimo lausui hiljaan: "Ennustuk-
seni sanat owat käyneet toteen, joilla muinen lohduitin
tuolewaista äitiänne. Kultaisessa howissa on tyttärenne

ferran tulkewa, kultaifessa wuoteessa on hän lepääwä — oliwat ennustuksen sanat. Te muistatte niitä. Siunaus wuotakoon runsaasti teidän päällemme. Nyky aika kiittääkoon tulewaisuus älköön koskaan unhoittako teitä."

Katarina tunsi mustalaisämmän ja muisto siitä hetkestä, jona hän viimeksi ämmän näki nousi hänen sieluunsa. Mutta kun hän tahtoi ämmälle lausua kiitoksensa, ei tätä enää ollut. Mustalaisämmä oli wäkijoukkoon wetäinyt; kukaan ei tainnut sanoa, mihin hän oli kadonnut. —

Kuukausi oli kulunut kun eräänä päivänä ruhtinatar Galizin ilmoitti Katarinalle, että tuntematon kreivi pyysi päästä hänen puheelleen. Katarina käsketti kreivin luokseensa. Kreivi tultuaan sisälle kumarjoi Katarinan edessä ja suuteli hänen käsiään.

"Tunteeko keisarin korkean puoliso enää Tahwanan, ainoan welsjensä?" kysyi kreivi. Mutta tuskin oli Katarina kuullut tämän tunnetun äänen ensimmäisen sanan, niin hän heittäyksi welsjensä syliin ja sulki hänen iloisesti rintansa vastaan.

Samalla astui keisari kamariin.

"Olenko tehnyt sinulle mieliksi, rakas Katarina? Olenko hywin tehnyt?" kysyi hän hymyillen nähdessään ilon loistawan Katarinan ilmiästä. Katarina ei wastannut, mutta kaswojaan kätki hän welsjensä rintaa vastaan. —

Katarina kuoli 2 vuotta keisari Pietarin jälkeen, itsewaltiaana koko Wenäjän maan ylitse. Hän oli silloin ainoastaan 47 vuoden ikuinen. Kaksi vuotta hallitsi hän niin muodoin Wenäjän suurta waltakuntaa. Kiitettynä, kunnioitettuna ja, mikä harwoin tapahtuu, wihamiehittä kuoli vuonna 1727 Kawan tytär Wenäjän itsewaltiana.

Keisari Pietarin kanssa oli Katarinalla kolme lasta, joista vuonna 1740 Elisabet nimellinen astui isänsä ja äitinsä keisarilliselle istuimelle.

P. Th. Stolpen kustantamia kirjvoja, kaupaksi
laitetussa maamme kirjakaupoissa:

- Anderjen**, Kalssi tarinata. 25 p.
—", Uusia tarinoita. 20 p.
Berlin, Lufufirja luonnontieteessä. 110:llä kuvalla. 6 m.
Ensimäiset alkeet suureopillisessa ja luonnon-omaisessa maan-
tieteessä. 80 p.
Gad, Yleisen warallisuuden luonto ja syht. 2 m.
Gummerns, Alluperäisiä suomalaisia uuteloita. 2 m.
—", Weljekset. Uutelo. 60 p.
Hannikainen, Talwitukkaisia eli pieniä kaunokirjallisia tappaleita.
1 m. 50 p.
Hoffmann, Hyvä poika ja kelpo sotamies. 2:lla kuvalla. 60 p.
—", Historiallinen jutelmä jalosta ja urhoollisesta neeleristä,
nimeltä Loango. 80 p.
Jolin, Kommunisti. Komedia yhdessä näytöksessä. 40 p.
Kaisa Rouwa ja hänen kisanja. 8:lla kuvalla. 60 p.
Kaleri-Orja. Kertomus rahwaan perheille. 60 p.
Kiwi, Yö ja päivä. Näytelmä yhdessä näytöksessä. 50 p.
Kertomuksia Suomen historian alalta. Mufaillemalla toimitta-
nut A. Nylander. 1 m.
Kristuksen Nisti, jouta on tuvaillut kristillinen yhteyshunta.
10:llä kuvalla. 50 p.
Taulufirja. 60 p.
Melker, Poliisi-historioita, eli taulusia fanjan elämästä. 1 m.
Olla ja näkyä. Kertomus jotapäiväisestä elämästä. Onfel
Abamilta. Suomennos. 40 p.
Rahkonen, Säästää. I. Kunollisia tofoteita. 1 m. 50 p.
Ratkaisewa päivä Nrejon elämässä. 15 p.
Schmid, Kuinka Henricki von Eichenfels oppi Jumalaa tunte-
maan. Kertomus lapsille. 80 p.
Selko. Kertomus Afrikasta. 20 p.
Snell, Uusia juttuja. 80 p.